

Στὸν ἀδελφικῶς μὲν φίλο ΓΙΑΝΝΗ ΧΑΛΚΟΥΣΗ,
στὸ φωτισμένο ἀνθρώπο καὶ στὸ γενναῖο μὲν συνεργάτη.

Αὐτοκρατόρισα μουγγή θροιάσθηκε ἡ Βλακεία
στοῦ κυνοκέφαλου ἀνθρώπου τὸ βρωμερὸ κανκί.
Δάγνες ἀράπες σαλαγᾶ, σουλτανα τον, ἡ Κακία
κ' ἐννοῦχ' οἱ πόθοι γύρω τῆς αἰωμένοι μὲ ρακί.

Κι ἀλλάζει τῆς καρδιάς ὁ ναὸς σὲ πορνικὸ χαρέμι.
Ἡ σκέπη του εἶναι τίγρισα μ' ὀρθότριχο κορμί
κ' ἡ θέλησή του εἶναι ἡ τρεμούλα ἡ ψόφια κ' ἡ χλωμή
τοῦ ρουφηγμένου γυναικᾶ ποὺ περπατάει καὶ τρέμει.

Κι' ὅταν οἱ φθόνοι, οἱ ἄρησες, οἱ προδοσιᾶς κ' οἱ λύπες
γαυριάζουν καὶ γουρλιάζουνε καὶ γροῦζουν καὶ πεινοῦν,
λὲς καὶ χιτυποῦν μεταλλινὲς φτεροῦγες καὶ περνοῦν
τσακάλια, γόπες, γκιώνηδες καὶ τσάλιακοι καὶ γρόπες.

Στά δόντια, δόντια τρίζουνε, στα μάτια, ανάφτονν μάτια,
Και βλέπεις μπρός στο ξύλασμα του δυνατού λαιμού
μέ τή γιγάντι' απελπισιά του μαύρου χαλασμού
τά νύχια όρθά να δέρονουνε και να ξεσκοῦν τὰ πλάτια.

Κ' ή πείνα πίνει τή χολή που τής κερνάει ή φρίκη.
Κι αδελφωμένα με βροσιές τὰ Δαντικά κοπάδια
όρμουνε να σκορπίσουνε τή σκοτεινή τους νίκη
στης λίμνης τ' άφροστοόλισμα και σι' ούρανοῦ τὰ χάρδια . . .

Οί κύκνοι, νά! σαν τις ψυχές των περασμένων θρούλων.
Νά! τὰ σπουργίτια, στοῦ φωτός τὸ πέλαγο κογχόλια.
Και μες στο φεγγαριάτικο τρεμούλιασμα των φύλλων,
να και τ' άηδόνια, άρπίσματα στης νύχτας τὰ δαχτύλια.

Και νά! κερνάει τὸ μάνιασμα τής τύρλας και τής λύσσας . . .
Πάνω στο φωτοκύμαντο τής άρμονίας καθρέφτη,
μαῦρο κοπάδι κορακιῶν, ζυγιάζεται και πέφτει,
μέ τὸ σκαρλάτο σπαραγγμὸ τής αναμμένης πίσσας.

Οί κύκνοι ύψώνονται χλωμοί σαν πένθιμα έλεγεία.
Τής λυρικής τής έμπνευσης οί λιγωμένες νότες
κυλῶν τὸν ήμερο καῦμὸ των άηδονιῶν και τότες
ή ζήση γίνεται γλυκειά κι άθώα, σαν Παραγία . . .

"Οχι ! σ' ό,τι κι αν βάδισε μες στοῦ φωτός τ' αὐλάκια
κ' ήπια απ' τή βρύση του καλοῦ, κατάρα ! Και στα κλώνια
βλέπεις να γέρονουν άλαλα μαρτυρικά στηθάκια.
Οί κύκνοι ξεψυχήσανε και σβύσανε τ' άηδόνια . . .

Οί κύκνοι ξεψυχήσανε και πᾶν, ποῦ πᾶν ; τ' άηδόνια . . .
κ' οί μέρες έμειναν βουβές σα ρημαγμένα σπίτια.
Έλάτε να σκαλίξουμε μες στα ξερά τὰ κλώνια,
τὰ πεθαμένα νάβρουμε ραγωδικά σπουργίτια . . .

"Ω ! ποῦντιο τὸ λαμπρότατο κ' εὐγενικὸ λιοντάρι
που θα καστρώση μέσα του τὸν πόθο του τεχνίτη . . .
Κι διαν γκαρίζουν ὄναγροι και στριγγοσκούζουν γλάροι
ν' άνάπτυη, σκιάχτρο άνίκητο, τή φοβερή του χήτη.

Ποῦντος! στην κρύα τήν έρημο που ξάπλωσε ή βλακεία,
πρωτος εγώ, πρωτος εγώ τοῦς ὕμνους θα τονίσω
και, τρωγλοδύτης άγνωρος, μέσα σε νέα θρησκεία
θα τὸν λατρέψω εγώ σα Θεὸ και θα τὸν προσκυνήσω.

Ο. ΜΠΕΚΕΣ

ΔΙΧΩΣ ΤΙΤΛΟ

I

Στὸ φόνιο τῶν ματιῶν μου τὸ σβυμένο
γονατισμένη ἀπολογιέται ἢ θλίψη
καὶ στήν ψυχὴ μου δογιάζει δίχως τύφη,
κουφὸ στοὺς στεναγμούς μου πεπρωμένο.

Μὲς στῆς ζωῆς ἀσπείροντας τὸ κάμμα
δὲ μοῦφυγε παράπονο ἀπ' τὸ στόμα.
Κι ἂν ὁ Θεὸς μ' ἀρνιέται καὶ τὸ χῶμα,
τοῦ τραγουδιοῦ μου θ' ἄκουσε τὸ κλάμμα.

II

Μαύρης ἀγῆς ἀστέρια θεοδιωχμένα,
τὰ μάτια μου τὸν πόνο κοινωνήσαν.
Καὶ τὴν ψυχὴ μου κρούοντας θλίμμένα
τὸ φῶς τους στὸ ναὸ τῆς ἀργοχύσαν.

Καὶ φέγγει χωρὶς ψάλλι τὸ σωκλήρι
τῆς σκοτεινῆς ζωῆς μου ξεχασμένο.
Κι ὁ Χάρος στὸ βοιμό του ἂν λειτουργήση,
συλλειτουργὸ θὰ μ' ἔχη βουβαμένο . . .

A. ΜΑΜΜΕΛΗΣ

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο φυλλάδιο καὶ τέλος.)

Ὁ πραγματισμός, ἂν καὶ ὑποστηρίχτηκε παντοῦ καὶ πρὸ πάντων στὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν, δὲν κατώρθωσε νὰ ἔχη καὶ τὸν τελευταῖο λόγο.

Δὲν τὸ κατώρθωσε, γιατί θέλησε νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν παράδοση προσβάλλοντας τὴς ἀπόλυτες καὶ κυριαρχικὲς τάσεις ποικίλου : τῆς ἐπιτήμης, τῆς νέας αὐτῆς θεότητος ποὺ τὴν δημιούργησε καὶ τὴν ἀνοστήλωσε, ὄχι πιά τὸ χαώδες καὶ ἀκαθόριστο ἔνστικτο, ἀλλὰ μὲ δουλεῖα κοπιαστικῆ τῶν πρὸ ξεχωριστῶν ἀτόμων ποὺ παρουσίασε ἢ ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ πρωτοφανερώθηκε στὴ ζωὴ. Ἡ ἐπιστήμη, ἡ πάνφωτη αὐτὴ ἱέρεια ποὺ στὸ νὰ τῆς δουλέψανε καὶ δουλεύουν μόνο φωτισμένες διάνοιες, μόνο ἐργατικοὶ καὶ εὐσυνείδητοι ἐγκέφαλοι, δὲν μπορούσε βέβαια ν' ἀνεχθῆ τὸν περιορισμὸ μέσα στὸν ὅποιο θέλησε νὰ τὴν σκλαυώσῃ ὁ ὀπισθόβουλος καὶ ὀρθολογικός πραγματισμός. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς, κι ὅσοι ἀναλάμβανε νὰ ὑποστηρίξουνε τὴς κυριαρχικὲς τῆς τάσεις, ἀποτελέσανε μὲ ἰδιαίτερη φιλοσοφικὴ σχολὴ ποὺ ὀνομάστηκε ἐπιστημονισμός (scientisme). Ἐνάντιον στὰ πιθανὰ ἐπιχειρήματα τοῦ πραγματισμοῦ ἤρθαν αὐτοὶ ν' ἀντιτάξουνε ἐπιχειρήματα δυνατὰ, μὲ τὴ σφραγίδα τοῦ λογικοῦ, τοῦ πειραματικοῦ ἀναντίθετου. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ, ὁ ἐπιστημονισμός εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀπεριόριστης ἐρευνας ἐνάντιον στὸ πνεῦμα τῆς σκλαβιάς καὶ τῆς συνήθειας. Ὁποῖς ὁ πραγματισμός εἶναι στὴν οὐσία τοῦ τῶ φανέρωμα τῆς συντηρικότητος, ὁ ὑποστηρικτῆς τῆς παράδοσης καὶ τῆς αυτογίε. Ἔτσι κι ὁ ἐπιστημονισμός εἶναι τὸ ἀντιρρήγμα τῆς ἐλευθερίας τῆς εἰκοστῆ αἰῶνα καὶ ὁ εὐγενικός ὀπίρμαχος τῆς ἐλευθερίας, τῆς προόδου ποὺ πᾶσι πάντα μπρὸς καὶ τῆς νέας ζωῆς. Καὶ κατὰ συνέπεια, τὰ ἐπιχειρήματά του εἶναι ἀντίθετα μὲ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ πραγματισμοῦ.

Τὴ θέλησε ν' ἀνατελέσῃ ὁ πραγματισμός : τὸ ἔνστικτο καὶ τὴν intuition. Ἀπὸ ἰσχυροῦς ἐργασίας νὰ γκαρεμῆσῃ ὁ ἐπιστημονισμός. Ἐχοντας γὰ ἀνώτατο καὶ ἀλάνθαστο κριτήριον τὴν αὐστηρὴ ἐπιστημονικὴ μέθοδο δὲν παραδέχεται γι' ἀληθινὸ παρά μονάχα ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖ νὰ ὑποταχθῆ καὶ νὰ βγῆ ἀκέραιον ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐξέταση. Ὁ πειραματισμός, ἡ συμμόρφωσις, ἡ adéquatation μὲ τὰ πράγματα, μὲ τὴν ἐμπειρία τὴν ἀπτή, τὴν ψηλαφητῆ, τὴν αἰσθητῆ, δὲν εἶναι αὐτὰ τὰ κριτήρια τῆς ἀλήθειας : Ἡ ἐπιστήμη δὲν κηρύττει σήμερον ἀληθινὸ ἐκεῖνο τὸ κατάντημα ποὺ βγαίνει μόνο ὕστερον ἀπὸ πολλὰς ἐπιστημονικὰς ἐρευνας :

Πώς λοιπόν το ένστικτο και η intuition μπορούν ν' αποτελέσουν νέο κριτήριο, γιατί δήθεν τα δημιουργήματά τους ξεφεύγουν ή καλύτερα δεν μπορούν να υποταχθούν στην επιστημονική έρευνα; Έπειδή, ως πάrouμε ένα παράδειγμα, η ιδέα του Θεού, της αγάπης, της ζωής μετά το θάνατο, δεν μπορεί να υποταχθῆ στην εξέταση του επιστημονικού πειραματισμού, αυτό θα πῆ πώς μπορεί η διαίσθηση, παίρνοντας από τον έαυτό της δικαιώματα κριτηρίου παράλληλου με την επιστήμη, να κηρύξη την ιδέα αυτή σαν αλήθεια;

Μά τότε, θα είχαμε μιὰ διπρόσωπη αλήθεια, θα είχαμε μιὰ affirmation διαισθητική που από το ένα μέρος, σύμφωνα με τον πραγματισμό και τον έλεγχο της διαίσθησης, θα ήταν αλήθεια, και από το άλλο, σύμφωνα με τον επιστημονισμό και τον έλεγχο της πειραματικής, σύμφωνα με το νοῦ που συμμορφώνεται στη δουλειά του με τα πράγματα, θα ήταν αναλήθεια, ψευτιά. Θα πέφταμε στον ασύμμετρο διαδισμό του Abélard και της μεσαιωνικής του σχολής που παραδέχονταν διπλή την αλήθεια: Vérité en deçà de l'intuition, mensonge en delà de l'intuition et en deçà de la science. 'Ο παραλογισμός είναι φανερός. Κάθε πρόληψη, κ' η π.ό παράλογη και τερατώδης θαύρασε την υποστήριξή της μέσα σε μιὰ τέτοια αντίληψη. Θα χάνονταν η δυνατότητα κάθε κριτικής σε πολλές απόψεις της ζωής, και μάλιστα στην ιστορία, την κοινωνιολογία και την ήθική. Ποιό θα ήταν το κριτήριο που θα χρησιμοποιούσε π. χ. ο κοινωνιολόγος αν ήθελε να εξετάσει την ιδέα της μοναρχίας που πήρε για βάση της το θείο δίκαιο; Η διαίσθηση; Μά τότε πώς θα την πολεμούσε; Το μεγαλύτερο μέρος της ανθρωπότητας, ίσια με χτες ακόμη για να μην πούμε ίσια με σήμερα, άκουσε τη διαίθησή του και παραδέχτηκε αυτήνα την ιδέα τόσο φωτεινή, τόσο δίκαιη, αναντίλεκτη κι αληθινή, ώστε ούτε καν έτόλμησε να τη συζητήσει στο σύνολό της. Θα μπορούσε να ισχυριστῆ ο κοινωνιολόγος πώς η δική του διαίσθηση είναι πιο λεπτή και κατά συνέπεια ανώτερη από τη διαίσθηση ολόκληρης της ανθρωπότητας; 'Όχι, βέβαια. Και τότε θα ήταν αναγκασμένος να παραδεχτῆ την αλήθεια αυτής της ιδέας. Γενικά, η παραδοχή του διπλού αυτού κριτηρίου που μάς παρουσιάζει ο πραγματισμός θα έφερνε τη σύγχυση και την επισθοδρόμηση. Η εξέλεξη των ιδεών θα ήταν αδύνατη. Το κριτήριο λοιπόν της αλήθειας δεν μπορεί να είναι παρά ένα, κι αυτό είναι η επιστήμη, δηλαδή ο νοῦς που εξετάζει τα πράγματα και συγκρίνει κάθε ιδέα, κάθε σύστημα, κάθε νόμο με τα πράγματα. Κι όταν βρίσκει αυτήνα την ιδέα, ύστερα από πειραματική έρευνα, σύμφωνη με την objectivité, τότε την ανάκηρύττει αλήθεια. Όταν όμως βλέποντάς την κάτω από τον πειραματικό έλεγχο τη βρίσκει ασύμφωνη και μονομερή, τότε την αποκαλεί υπόθεση ή μονάχα θεωρία. Στην πρώτη περίπτωση, η επιστήμη μάς επιβάλλει την τέλεια κι αμέριστη αποδοχή. Στη δεύτερη, η επιστήμη μάς απαγορεύει την αποδοχή, μάς συστήνει επιφύλαξη, την επιφύλαξη εκείνη που απαιτείται όταν έχουμε μιστά μας μιάν υπόθεση.

Αυτή είναι η μέθοδος με την οποία η επιστήμη εξετάζει τα πάντα. Είναι δυνατό, ύστερ' αυτό, ο επιστημονισμός να υποχωρήσει στις απαιτήσεις του πραγματισμού που φαίνονται πρωτότυπες ίσως και αληθοφανείς, μά που είναι απτήρικτες επιστημονικώς; Κάτω λοιπόν το ένστικτο, η διαίσθηση, το υποσυνείδητο, η συνήθεια και κάθε άλλο που δουλεύοντας αντίθετα με το νοῦ ή και χωρίς το νοῦ δημιουργήσει συστήματα που διεκδικούν δικαιώματα ζωής. Μά τότε και η θρησκεία και η ήθική, που θέλησε ίσια-ίσια να υποστηρίξει ο πραγματισμός μ' όλους τους επιτήδειους συλλογισμούς του, γκρεμιά, χάνει το κύρος της; Η θρησκεία, μάλιστα, η ήθική όμως, όχι. 'Ο επιστημονισμός δεν μπορούσε παρά να χτυπήσει άλλα πῆτα τῆ θρησκείας. 'Ο λόγος είναι φανερός. Ποιά είναι η ουσία με την οποία τρέφεται η θρησκεία; Η πίστη βέβαια, κι όχι η επιστημονική πεποίθηση. Είπαμε πώς για την επιστήμη αληθινό και χωρίς άλλο παραδεκτό είναι μονάχα εκείνο που συμφώνησε κι αποδείχτηκε ολοκληρωτικά με την επιστημονική μέθοδο. Η θρησκεία όμως μάς διατάζει να πιστεύουμε και να παραδεχόμαστε δίχως δισταγμούς, σε μιὰ αλήθεια μαθηματική κι ασυζητήτη, το Θεό, μιὰ οντότητα που δεν κατώρθωσε η επιστήμη, να την αποδείξει και που γι' αυτό τη θεωρεί σε μιὰ υπόθεση, σε μιὰ θεωρία, τόσο με πιθανότητες πλάνης όσο και με πιθανότητες αλήθειας.

Δεν είναι τοῦ παρόντος να καταστρώσουμε ολόκληρη τῆ συλλογιστική σειρά που μεταχειρίζεται η επιστήμη για ν' ἀρνηθῆ εκείνο που η θρησκεία παραδέχεται για βέβαιον. Κι αυτή είναι η πρώτη ριζική και τελειωτική αντίθεση, αντίθεση ἀμετάπειτη. 'Ότι για τῆ μιάνα είναι αλήθεια, πραγματικότητα που πρέπει να την παραδεχθούμε ὅλοι δίχως συζήτηση, για τῆν ἄλληνα είναι μιὰ θεωρία, μιὰ υπόθεση που μπορεί και να απορριχτῆ. Η επιστήμη λοιπόν κομματιάζει ἀλόγητα το εἶδωλο της θρησκείας.

Μά η αντίθεση δὲ σταματᾷ ἐδῶ. 'Από transcendante και par principe immanent, γίνεται αντίθεση de fait όπου κατανοῦνε δυὸ δυνάμεις με σκοπό να πιάσουν τον ἴδιο χώρο. 'Εξηγοῦμαι. Η θρησκεία γυρεύει με τῆν ἀπόλυτη αλήθεια του Θεού της να κανονίσει τὸ βίον του ανθρώπου, να κυριαρχήσει δηλαδή ἀπάνω στον άνθρωπο. Μά και η επιστήμη γυρεύει τὸ ἴδιο. Με τῆ μαθηματική συνείδηση πῶς οἱ νόμοι που ανακαλύπτει και επικυρώνει ἡ ἴδια είναι και οἱ μόνοι που αντιπροσωπεύουν τῆν ἀπόλυτη (1) αλήθεια, γυρεύει να κανονίσει μ' αὐτούς τὸ βίον των ανθρώπων. 'Έπειδή ὁ σκοπός της, σαν προϊόν του ανθρώπινου νοῦ, δὲ βρίσκεται στην ἱκανοποίηση που αίσθάνεται

1). Με τῆ λέξη ἀπόλυτη έννοῦμε εκείνο που διατυπώνει θαυμάσια ὁ Abel Rey στην Philosophie Moderne. « La vérité scientifique est une vérité humaine. Elle n'est valable que pour l'espèce humaine, mais absolument et identiquement valable pour toute l'espèce. »

ἐκαίνοσ πού ἐρευνᾷ, ὅταν ἐρευνᾷ, μὴ στή διχορρόμητη τοῦ βίου μὲ τρόπο πού νὰ ἐξασφαλίξῃ τὴν εὐτυχία καὶ τὴ γλυκύτητα τοῦ ἢ ἐπιστήμη ἀπαιτεῖ νὰ δώσῃ τὸν τελευταῖο λόγο στὸν ἄνθρωπο, τότε σχετικὰ μὲ τὴν ἀποψή τῆσ φυσικῆσ καὶ ὕλικῆσ ζωῆσ, ὅσο καὶ μὲ τὴν ἀποψή τῆσ κοινωνικῆσ καὶ ἠθικῆσ ζωῆσ.

Ἡ ἐπιστήμη γυρεύει νὰ ἐκπλωθῇ κ' ἐκεῖ ὅπου κυβερνοῦσε ἴσικ μὲ τῶρᾶ ἢ θρησκεία. Εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ βριτίετακί σὲ πόλεμο μὲζ' ἢ τῆσ :

Ἡ ἐπιστήμη λοιπὸν καὶ par principe immanent καὶ par velléité de coquète d' espace εἶναι ὁ ἀλόπητος ἀντίπαλος τῆσ θρησκείασ. Κ' ἴσως νὰ στοχάζουνταν αὐτὸ ὁ ἀθὺσ Nietzsche, ὅταν ξερωνοῦσε ὀργισμένοσ : « Πέθανε ὁ Θεὸσ ! » Εἶναι μοιραῖο γιὰ τὴν ἐπιστήμη νὰ σκοτώτῃ μὴ μέρᾶ τὴν πίστη στὸ Θεὸ. Μὴ τότε ἀπαντᾷ ὁ πραγματισμὸσ, πῶσ θὰ ζῆτῃ ἢ ἀνθρωπότητα ; πῶσ θὰ ἐξηγήσῃ τὸ αἰνίγμα τῆσ ζωῆσ ; Ὁ ἐπιστημονισμὸσ δὲν ὑποχωρεῖ καὶ πάλι.

Εἶναι ἀλήθεια πῶσ ἢ ἐπιστήμη δὲν κατώρθωσε ἴσικ μὲ σήμερα νὰ ἐξηγήσῃ τὸ αἰνίγμα τῆσ ζωῆσ. Ποῖὸσ θὰ ἀρνήθῃ ὅμοιο πῶσ ξεσκέπασε πολλὰ μυστήρια ; Καὶ ἢ γιγάντια δουλειὰ πού ἐκκαμε ἴσικ μὲ σήμερα δὲν εἶναι ἀραγε μὴ ἐγγύηση πῶσ ἢ ἐπιστήμη θ' ἀνταποκριθῇ μὴ μέρᾶ πρὸσ τὸν περιορισμὸ τῆσ ; Τοῦλάχιστον ὅμοιο, ἂσ ἀρήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα ἢ τυχῃ, μίσα στοὺσ κόλπουσ τῆσ θρησκείασ τῆσ, ἴσικ μ' ἐκείνη τὴ στιγμή. Ὁχι ἀπαντᾷ ὁ ἐπιστημονισμὸσ. Ἡ ἐπιστημονικὴ εὐσυναιδησιὰ δὲν μπορεῖ νὰ παραδεχτῇ ἀκόμη, καὶ προσωρινὰ, σὴν ἀπόλυτεσ ἀλήθειασ ἐκείνησ πού ὁ πειραματικὸσ ἐλεγχὸσ ἀποδειχναί πῶσ εἶναι μονάχᾶ ὑποθέσεισ. Ἡ ἀνθρωπότητα πρέπει νὰ σούχρέψῃ, πρέπει ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἐπιστημονικὴ εὐσυναιδησιὰ. Ἄσ περιοριστῇ σίεσ μερικὸσ ἀλήθειασ τῆσ ἐπιστήμησ κ' ἂσ περιμένῃ. Ἀλλοιωτικὰ, εἶναι ἐλεύθερη νὰ κυλιέτακί μίσα στὸ μισοφῶτο, μίσα στὸ μὴ ἀληθινὸ, ἀπὸ τὸ καταδέχεται. Μήπωσ τάχα τὸ άτομο, ὅταν θέλει δὲν μπορεῖ ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν πίστη τοῦ Θεοῦ μὲ μίαν ἄλλη πίστη πού, ἐπὶ τέλος δὲν σκοντάφτακί σὲ κανένα ἐπιστημονικὸ νόμο ; μὲ τὴν πίστη ἄξερνα στὸν ἐαυτὸ του, μὲ τὴν αὐτοπεποίθησι : Φοβᾷτακί ὁ πραγματισμὸσ μήπωσ ἢ προτροπὴ τῆσ θρησκείασ προξενήσῃ τὴ χλιδρωτῇ τῆσ ἀτομικῆσ ἐσωτερικῆσ ζωῆσ ; Εἶναι ρόβοσ κοῖριος.

Ἡ αὐτοπεποίθησι, ἢ γόνιμη, ἢ περήφανη, ἢ τολμηρή, ἢ γενναία, πεποίθησι τοῦ ἀτόμου στή δύναμη καὶ στή θέλησή του δὲν εἶναι μὴπωσ ἀρεστὴ ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν πεποίθησι στὸ Θεὸ, σὲ ἀνθρώπουσ πού θέλουσ καὶ πού καταλαβάνουσαι Ἐπὶχορὸν συγγραφεῖσ — Emerson, Ibsen, Bernard Schau, Nietzsche — πού φτάνει νὰ τοὺσ διχθῆσῃ κανεῖσ, γιὰ νὰ νοιώσῃ νὰ γιγαντεῖ τὸ ἀτομὸ του καὶ ὀρμα, γεμᾶτο ὕγεια, πρὸσ τὰ ἐμπρὸσ. Ἄσ ἀνατρέξῃ σ' αὐτοὺσ, ἂσ γένουσ αὐτοὶ τὰ εὐαγγέλια τοῦ νεώτερου ἀνθρώπου. Κι αὐτὸ, ἂν ὁ πραγματισμὸσ, μὴν παίρνουσαι τὸ ζήτημα τοῦ Θεοῦ σὴν ἀρχὴ ἐξηγητικὴ τοῦ παντὸσ, θελήσῃ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴ θρησκεία σὴ μυστικὴ πηγὴ ἐσωτερικῆσ δύναμησ γιὰ τὸ άτομο πού πιστεῖται.

Κι ἀπὸ τὴν ἀποψή ἀκόμη τῆσ ἠθικῆσ ἢ θρησκείασ δὲ φαίνεται νὰ εἶναι

ἀπαραίτητη, καθὼσ θέλει νὰ τὴν παρουσιάσῃ ὁ πραγματισμὸσ. Βέβαια, ὁ ἐπιστημονισμὸσ, ὅπωσ σ' ὄλα τ' ἄλλα, ἔτσι καὶ στὸ ζήτημα τῆσ ἠθικῆσ, δὲν εἶναι σὲ θέσι νὰ μᾶσ παρουσιάσῃ ἓνα ὀρισμένο ἠθικὸ σύστημα, βεβαιωμένο ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη καὶ ἀνκνείλεκτο. Καὶ ὅμοιο, δὲν μπορεῖ νὰ παραδεχτῇ γι αὐτὸ, ἀκόμη καὶ προσωρινὴ, τὴν ἠθικὴ τῆσ θρησκείασ. Πρῶτα πρῶτα ὀρίσκει μίαν ἀγιάτρεφτη ἀντινομία καὶ ἀντίρρησι σὲ κάθε θρησκευτικὴ ἠθικὴ.

Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου οὐσιαστικὰ εἶναι δούλα καὶ σκλάβια τῆσ θέλησῆσ τοῦ Θεοῦ. Ἐπειτα οἱ προσταγέσ τῆσ θρησκευτικῆσ ἠθικῆσ δὲν μποροῦσαι χωρὶσ κίνδουνο νὰ περάσουσαι ἀπ' τὸν ἐλεγχὸ τῆσ ἐπιστήμησ.

Ἡ ἐπιστήμη δὲν μπορεῖ νὰ μᾶσ ἀποδείξῃ ἂν ἢ ταπεινοφροσύνη, ἢ μετάνοια ἢ ἐγκαρτέρησι κτλ. εἶναι ἀρετέσ ἢ τὸ ἐνάντιο. Ἄν πρόκειτακί λοιπὸν νὰ παραδεχτοῦσαι τέτοιεσ θρησκευτικὸσ ἠθικὸσ πού ἀπὸ καμμιὰ ἀποψή δὲν μποροῦσαι νὰ στηριχθοῦσαι ἐπιστημονικὰ, γιαι νὰ μὴν παραδεχτοῦσαι τὴν ἠθικὴ, πού ἴσως προσωρινὰ ἄλλ' ὡσ ἐπὶ τὸ πολὺ βásiμα ἐδημιούργησε ἢ ἐπιστήμη : Ἡ ἠθικὴ αὐτὴ ὀνομάσθηκα γενικὰ ἐπιστημονικὴ καὶ παρουσιάζετακί σὲ δύο δυνατέσ τάσεισ. Ἡ μία εἶναι ἢ ἠθικὴ τοῦ ἐγωῖσμοῦ, καὶ ἢ ἄλλη ἢ ἠθικὴ τοῦ ἀλτροῖσμοῦ. Ἡ πρώτη χρονολογίετακί ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Ἐλλήνων σοφιστῶν, καὶ ἐκνέθηκα σήμερα σὲ περιωπὴ συστηματικῆσ θεωρίασ. Ὁ κλασικὸσ καὶ ὁ πῶ φανήσιμοσ ἀντιπρόσωπόσ τῆσ εἶναι ὁ Nietzsche. Λίγο καιρὸ πρῶτῆτερα τὴν εἶχανε διατυπώσει οἱ Ἄγγλοι ἠθικολόγοι στὸ 18ο αἰῶνα, μὴ ὄχι τόσο καθαρὰ καὶ ὀλοφάνερα. Τὴν παρουσιάζουσαι μὲ τὸν τύπο τοῦ οὐτιλιταρισμοῦ. Ἡθικὸ εἶναι τὸ ὀφέλιμο καὶ ὀφέλιμο εἶναι τὸ ἠθικὸ. Ἀρχὴ ἀσυζήτητα ἐγωῖστικὴ.

Ὁ Nietzsche, ὅπωσ σ' ὄλα, εἶχε κ' ἐδῶ τὴ δημιουργικὴ τόλμη νὰ φθάσῃ ὡσ τὴν τελικὴ συνέπεια, νὰ διατυπώσῃ ἐκείνα, πού ἢ ἐπιστήμη διατύπωσε ἀπὸ βásiστηκα σὲ ὀρισμένεσ κατηγορίεσ φαινόμενων φυσικῶν, κοινωνικῶν, ἱστορικῶν καὶ ἀπὸ προχώρησε σὲ συλλογισμοὺσ ὄχι ἂ priori μὰ ἂ posteriori. Γι' αὐτὸ ὁ Nietzsche ἀποτελεῖ γιὰ μὲνα, ὄχι ἓνα πρόσωπο καὶ κατὰ συνέπεια ὀπεύθουνο δημιουργὸ ὀρισμένησ ἠθικῆσ πού κλονίζει τὸ κοινωνικὸ καθεστὸσ, μὰ ἓναν ἀπρόσωπο, συμβολικὸ, μοιραῖο σχεδιστὴ ἓνοσ μονομερῆ ἐπιστημονικῶ πειραματισμοῦ. Ἡ ἠθικὴ δηλαδὴ θεωρία πού ἔπρεπε νὰ διατυπωθῇ καὶ θὰ διατυπώνουσαι μὴ μέρᾶ ἀπ' τὴν ἐπιστήμη, πού θὰ ζητοῦσαι νὰ ὀγάλη νόμουσ ἀπ' τὴν παρατήρησι τῆσ φυσικῆσ ζωῆσ ὅπου ὀασίλευσε ὁ ἐγωῖσμοσ, ὁ ἀγῶνασ γιὰ τὴν ἐπικράτησι καὶ ἢ διαλογὴ, ἀπὸ τὸν πειραματισμὸ τῆσ κοινωνικῆσ ζωῆσ ὅπου ὀπερισχῶουσαι ὀ δυνατοὶ, οἱ βίαιοι, καὶ ἀπ' τὴν ἐρευνα τῆσ ἱστορικῆσ ζωῆσ ὅπου ὁ πόλεμοσ εἶναι αἰῶνιοσ καὶ τὸ δίκαιο τοῦ δυνατότερου — διατυπώθηκα ἀπὸ τὸ Nietzsche.

Δὲ θὰ διαγράψουσαι τὸ περιεχόμενο αὐτῆσ τῆσ ἠθικῆσ. Αὐτὸ θὰ ἀπειτοῦσαι ἰδιαιτέρο ἄρθρο. θελήσαμε μόνο νὰ δείξουσαι τὴν ἐπιστημονικὴ ἀρχὴ τοῦ ἐγωῖσμοῦ. Ἄλλὰ καθὼσ εἶπα ἢ θεωρία αὐτὴ μολονότι στηρίζετακί πάνω σὲ πλῆθος φαινόμενων, δὲν παῖει νὰ εἶναι μονομερῆσ. Ἐπάρχει κύκλοσ φαινόμενων μὲ τὰ ὀποῖα ἐρχετακί σὲ ἀντίρρησι, κ' ἀκριθῶσ ἀπὸ τὴν κατηγορία αὐτὴ τῶν

φαινομένων θγαίνει ή ήθική του άλτρουϊσμού που δέν έχει λιγώτερο έπιστημονικό χαρακτήρα.

Κλασικός αντιπρόσωπός της είναι ο Γάλλος φιλόσοφος Guyau. Την διατύπωσε όχι γιατί στηρίχθηκε στην ανθρώπινη ψυχολογία. Τέτοια βάση θάταν πολύ λίγο έπιστημονική. Υπάρχουν άνθρωποι άλτρουϊστές. Μά ο άνθρωπος δέν είναι ουσιαστικά άλτρουϊστής. Ο Guyau, φανέρωμα κι αυτός ώρισμένης έπιστημονικής κατεύθυνσης, στηρίχθηκε πάνω στα φαινόμενα που παράβλεψε και πέρασε χωρίς να τά προσέξει, σαν άσήμαντη μειονότητα, τό προηγούμενο σύστημα. Στην φυσική ζωή ανακάλυψε θησαυρούς συμβίωσης και συνεργασίας άλτρουϊστικής. Στην κοινωνική επίσης. Στην ιστορία, μέσα σ' αυτές τις μάχες και τούς άγριους σπαραγμούς, είδε τον άλτρουϊσμό που ένώνει όσους συνεργάζονται για την πραγματοποίηση του ίδιου όνείρου, του κοινού ιδανικού. Και άπ' όλα αυτά έδγαλε τό συμπέρασμα πως ο νόμος που κυβερνά τή ζωή και δουλεύει για την επέκτασή της και τον πολιτισμό είναι ο άλτρουϊσμός. Τό άτομο χρωστέ να συμμορφωθεί μ' αυτόνα.

Όχι γιατί αυτό τό επιβάλλει ή συνείδησή του, μά γιατί αυτό τό επιβάλλει ή πείρα, ή πρόδος και ή γοιμοποίηση της ζωής. Να οι δυό απόψεις που παρουσιάζει ο έπιστημονισμός με τον Nitché και τον Guyau, στο άτομο που ζητεί ένα κανόνα ζωής. Σ' αυτό τό μεταξύ, ο έπιστημονισμός εργάζεται. Δουλεύει για να δημιουργήσει ένα σύστημα ένιαίο που να έχει δικαιώματα αποκλειστικής αλήθειας, ένα σύστημα που να τό επιβάλλει σ' όλους. Φανέρωμα αυτής της τάσης είναι τό έργο του Levy Bruhl «Η έπιστήμη των ήθων» (science des mœurs). Από τή μελέτη των ήθων όλων των εποχών και όλων των λαών ή έπιστήμη θά προσπαθήσει να βγάλει νόμους ήθικούς που να ισχύουνε για όλους. Δουλειά γιγάντια που μπροστά της ζαλίζεται ο νοός.

Σ' αυτό θά βοηθήσει και μια νέα έπιστήμη που άρχισε σήμερα να δημιουργιέται: ή κοινωνιολογία (sociologie). Τα συμπεράσματά της που αποδέχονται πρό πάντων στην εύρεση και συστηματοποίηση των νόμων της κοινωνικής εξέλιξης θά υποδοθηθίσουνε εκείνους που ήθικολογοίνε για να καταρτίσουνε τό σύστημά τους.

Άραγε θά μπορεί ή έπιστήμη ν' ανταποκριθί στην μεγάλη αυτή έπαγγελία της; και πότοι. Ο έπιστημονισμός είναι αισιόδοξος. Η έπιστήμη που διεκδικεί τή μοναδική και άποτελεσματική κυριαρχία της στην ανθρώπινη ζωή, δέν θά διστάσει μπροστά στην κολοσιαία δουλειά που της επιβάλλεται για αυτό. Άφου προσπαθήσει να συγκεντρώσει και να έξαντλήσει όλο τον δυνατόν αριθμό των φαινομένων που σχετίζονται μ' αυτήνα, ακούραστη, έρευνώντας με πείσμα, θά δοκιμάσει να φτάσει μια μέρα στο τέρας της, να δώσει στην ανθρωπότητα τό δυσκολώτατο και τό υπέρτατο αγαθό, που ήταν δυνατό να ζητηθί από αυτήνα: την ήθική, τον κανόνα του βίου. Αυτό θάταν τό κορύφωμα. Ένα σύστημα ήθικό, ένιαίο, όπου θά επιβάλλουν-

ταν σ' όλους αποκλειστικά ο τελικός θρίαμβος των άγώνων της. Ο έπιστημονισμός, αντίθετα με τον πραγματισμό, έχει ακλόνητη πεποίθηση σ' αυτό τό αποτέλεσμα. Τότε και ή θρησκεία θά άποδειχτή άχρηστη και από την ήθική άποψη.

Νά τί υπόσχεται και τί ζητεί ο έπιστημονισμός. Τώρα αν μας ρωτήσει ο αναγνώστης ποιά είναι ή προσωπική κρίση μας για αυτό τό ζήτημα, δέν θά διστάζουμε, αν και με κάποια επιφυλακτικότητα να άπαντήσουμε.

Σ' αυτόν τον άγώνα, τό ριζικό και βίαιο που στήσανε ανάμεσά τους αυτά τά δυό φιλοσοφικά συστήματα, ο πραγματισμός και ο έπιστημονισμός, που ζητούνε αποκλειστικά ν' άποφανθούνε στα μεγάλα ζητήματα της ζωής, υπάρχουνε δυό πράγματα που τραθούν την προσοχή: Ο κοινωνικός πειραματισμός που συνηγορεί για τον πραγματισμό και μια ιδέα λογική που συνηγορεί για τον έπιστημονισμό. Ο πειραματισμός φανερώνει πως σήμερα ή ανθρωπότητα, από έποψη ένστικτων, πόθων και ιδεών, βρίσκεται σ' ένα τέτοιο επίπεδο, ώστε ο πραγματισμός δέν μπορεί παρά να είναι για αυτήνα τό σύστημα που ανταποκρίνεται περισσότερο στην ψυχολογία της, που ικανοποιεί περισσότερο τις συνήθειές της, και κατά συνέπεια, τό σύστημα τό πιο άληθινό.

Ο πραγματισμός έχει με τό μέρος του τό παρόν, τή στατική καθώς θά λέγαμε κατάσταση της ανθρωπότητας. Τό ισχυρότερο έπιχείρημά του είναι ή σημερινή στατική εξέλιξη της κοινωνικής ζωής, στην όποία τό έθιμο, τό ένστικτο, τό υποσυνείδητο, τό αντιλογικό παίζει μεγάλο ρόλο. Και όμως ή λογική είναι με τό μέρος του έπιστημονισμού. Η τάση που τον κυβερνά: ή συστηματική και άτελείωτη έπιστημονική έρευνα, είναι ή τάση που κυβερνά την τάξη των σκοπευμένων. Και επειδή γνωρίζουμε και από την ιστορία πως ή τάξη αυτή είναι εκείνη που δίνει πάντα την κατεύθυνση και στη λοιπή ανθρωπότητα, γιατί να μην παραδεχτούμε πως εκείνο που άποτελεί σήμερα τό γνώρισμα μιας elite δέν θ' άποιελέσει αύριο τή γενική τάση της ανθρωπότητας; Έπειτα ή τάση αυτή είναι τόσο άλυπητή, τόσο άκαμπτη, τόσο αποκλειστική, ώστε ή πρέπει να υπερισχύσει κυριεύοντας και άπομακρύνοντας τό ένστικτο, ή πρέπει να λείψει. Τό δεύτερο είναι αδύνατο. Στην ιστορία γένηκαν πολλές άπόπειρες με σκοπό να πνίξουν τό έπιστημονικό αυτό πνεύμα. Η έλληνική πολυθεία θέλησε να φιμώσει τον Σωκράτη.

Ο Χριστιανισμός, πρό πάντων με τους Μοντανιστές και τους καθολικούς καταπιάστηκε τό ίδιο πράγμα πιο συστηματικά.

Οι άπόπειρες αυτές ναυαγήσανε. Τό έπιστημονικό πνεύμα τράβηξε μπροστά άκράτητο, ριζοσπαστικό, άσυμφιλίωτο. Σήμερα μάλιστα ή ζωτικότητα και ή άκτινοβολία του, είναι πιο μεγάλη και πιο δυνατή πκρά ποτέ. Η εξέλιξη του, κατά τή γνώμη μου, δέν μπορεί πκρά να είναι μοιραία για τό ένστικτο, για την πίστη, για την παράδοση και την intuition. Θά προχωρήσει άπάνω στα έρείπιά τους ή θά σταματήσει. Η φορά του όμως είναι τέτοια ώστε είναι άπίθανο πως θά σταματήσει. Η δυναμική λοιπόν εξέλιξη της έπιστημονικής τά-

σης, ακόμη και κάποιες λιγάρθμης élite, συνηγορεί για τόν έπιστημονισμό. 'Ο έπιστημονισμός θα αποτελέσει τὸ φιλοσοφικό σύστημα τοῦ μέλλοντος.

'Ο λόγος, ὁ ἀλύπητος έρευνητής τοῦ παντός θα νικήσει καὶ θ' ἀφανίσει μιὰ μέρα τὴν παράδοση καὶ ὅ,τι στηρίζεται ἀπάνω της. 'Ο Guyau τὸ διατύπωσε πρὸ πολλοῦ στὸ ἔργο του: «L' Irréligion de l' avenir»: Nous avons (δηλαδή ἡ élite τῶν σκεπτομένων) jusqu' à l' excès l' horreur de la coutume, de la tradition, de ce qui est établi en dehors de la Raison... La direction de l' esprit moderne n' est pas religieuse. Elle tend à affranchir la pensée de toute entrave anti-logique.

'Η σπουδαιότητα ὅμως τοῦ ζητήματος δὲ βρίσκεται κυρίως σ' αὐτὸ τὸ σημείο, στὸ νὰ διατυπωθῆ δηλαδή, ποῖο ἀπὸ τὰ δυὸ συστήματα ποὺ ἀπασχολοῦνε σήμερα τὴν παγκόσμια σκέψη εἶνε ἐκεῖνο ποὺ παρουσιάζει ἰσχυρότερες ἀποδείξεις, γονιμότητας καὶ ἀλήθειας. 'Εκεῖνο ποὺ πρέπει πῶς πολὺ νὰ σημειωθῆ καὶ νὰ τονισθῆ καὶ ἀπὸ γενικώτερη ἀποψη, εἶνε ἡ δύναμη, ὁ πλοῦτος, τὸ ἐνδιαφέρον μὲ τὸ ὅποιο ἐκδηλώνεται καὶ δουλεύει ἡ φιλοσοφική σκέψη. 'Η Εὐρώπη τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα φιλοσοφεί καὶ φιλοσοφεί ὄχι ἐρασιτεχνικὰ ἀλλὰ ὀλόψυχα. 'Ο ἄνθρωπος σήμερα, περισσότερο παρὰ ποτὲ, γυρεύει μόνοις του, εἴτε πραγματιστῆς εἶνε εἴτε έπιστημονιστῆς, νὰ γνωρίσῃ τὴ ζωὴ, νὰ βρῆ τὸ λόγο της, νὰ λύσῃ τίς ἀπορίες της, νὰ τὴν κυριεύσῃ ὡραία, πλούσια καὶ εὐτυχισμένη. Γυρεύει νὰ πάρῃ τὸ πᾶν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, ἀπὸ τὰ σπλάγχνα του, ἀπὸ τὴν ἐγκεφαλικὴ του ἐνέργεια. 'Η ἱστορία μᾶς ἀπόδειξε πὼς ὅσες φορές ἡ ἀνθρωπότητα μεγαλοῦργησε, εἴτε μερικὰ, εἴτε συνολικὰ, μεγαλοῦργησε γιατί σκέφθηκε καὶ γιατί φιλοσόφησε.

Οἱ αἰῶνες ὅπου ἡ φιλοσοφική έρευνα ἔφτασε σὲ κάποια ἀκμὴ στάθηκαν αἰῶνες γόνιμοι σὲ γεγονότα συναρπαστικὰ καὶ μεγάλα, σὲ ἐποποιεῖες ἄγριες ἴσως, ἀλλὰ μεγαλοεπιτελῆ. 'Ο αἰῶνας τοῦ Περικλέη, ὁ αἰῶνας τοῦ Αὐγούστου, ὁ αἰῶνας τῆς 'Αναγέννησης, ὁ αἰῶνας τῆς Γαλλικῆς 'Επανάστασης, εἶνε θρυλικοί, εἶνε ὑπέροχοι, γιατί τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα φιλοσόφησε. Οἱ Σωκράτηδες, οἱ Αὐρήλιοι, οἱ Βολταίροι εἶνε ἀπαρχίτητοι γιὰ τὴ δημιουργία τῶν μεγάλων ἐποχῶν.

'Αλλοιῶτα ὑπάρχει ἡ χαύνωση, ἡ μαλθακότητα, ἡ ἀσχημιὰ. 'Ο Βυζαντινὸς κόσμος ὕστερα ἀπὸ τὸν 9ον αἰῶνα, καὶ ὁ Μεσαιωνικὸς Δυτικὸς πέρασαν χωρὶς νὰ ρῆσουν ἴχνη φωτεινὰ καὶ μεγάλα στὴν παγκόσμια ἱστορία, ἴσια-ἴσια γιατί ἔλλειψε ἀπὸ αὐτοὺς τὸ φιλοσοφικὸ πνεῦμα, ἡ σκέψη ἡ ἐλεύθερη. 'Η θρησκοληψία καὶ ἡ πίστις παραλύοντας καὶ προλαβαίνοντας κάθε τολμηρὴ καὶ ἀνεξάρτητη έρευνα τῶν ζητημάτων τῆς ζωῆς, εἶχαν τόσο μικρύνει τὸν ἀνθρώπινο τύπο, εἶχαν τόσο πνίξει τὴν ἀνθρώπινη εὐγένεια ὥστε δὲ δίστασε ὁ ἄνθρωπος ν' ἀνεβάσῃ σὲ περιωμὴ ἰδανικῆς ἀρετῆς τὴν ἀσχημιὰ, τὴν ἀδράνεια καὶ τὸν ἀκρωτηριασμό. Τὸ μοναστήρι καὶ κάθε σύστημα τῆς ζωῆς ἀραίρεσαν ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα ὅ,τι εἶχε πολύτιμο. Μιὰ πένθιμη μαυρίλα, μιὰ ἀποκρουστικὴ μναξιὰ, καὶ τὸ φρικιαστικὸ

καὶ τὸ φόβιο εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν δυὸ αὐτῶν κόσμων, τοῦ Βυζαντινοῦ ὕστερα ἀπὸ τὸν 9ο αἰῶνα καὶ τοῦ Δυτικοῦ Μεσαιωνισμοῦ. Καὶ γιατί; Γιατί εἶχε λείψει ἀπ' αὐτοὺς ἡ ἐλεύθερη, ἡ φιλόσοφη σκέψη.

Μάλιστα. 'Η φιλοσοφία εἶνε ἡ μητέρα τῆς ζωῆς. 'Όταν ἡ ζωὴ δημιουργήσε στὴν ἐξέλιξη της τὸν ἀνθρώπινο τύπο, δημιούργησε πρὸ πάντων μιὰ δυνατότητα ἐξαιρετική, τὴ δυνατότητα τῆς ἀτέλειωτης σκέψης. 'Η ζωὴ δημιούργησε στὴν ἀρχὴ ἕναν ἄνθρωπο ἀσχημο, κτηνώδικο, ὄρωμερό. 'Ο προϊστορικὸς ὅμως αὐτὸς ὑπᾶνθρωπος ἦταν προικισμένος μὲ διάνοια ποὺ μπορούσε νὰ τὴν ἀναπτύξῃ καὶ καλλιεργώντας τὴν θὰ γένουνταν μιὰ μέρα ἄνθρωπος καὶ ἴσως καὶ ὑπεράνθρωπος. 'Όταν ὁ ἄνθρωπος φιλοσοφεί ἐμορφαίνει καὶ μεγαλώνει τὸν τύπο του. 'Η φιλοσοφία ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερο παράγοντα κάθε γόνιμου πολιτισμοῦ. Μόνο μὲ τὴ φωτεινὴ τὴν ἐμπνευση ὁ ἀνθρώπινος τύπος μπορεῖ νὰ φανῆ δραστήριος, ὡραῖος καὶ μεγαλοεργός. 'Όταν αὐτὴ λείψῃ, χάνεται μαζὺ της καὶ ἡ ὡραιότητα καὶ ἡ δύναμη τῆς ζωῆς. ὁ ἀνθρώπινος τύπος ξεπέφτει καὶ ξανάρχεται στὴν πρώτη περίοδο τῆς ἀσχημιᾶς καὶ ρυπαρότητας, ὅπως τὸν παρουσίασε ἡ φύση.

Καὶ σήμερα ποὺ ὁ 20ος αἰῶνας μὲ τὴ γιγάντια ἐποποιία του φανερώθηκε μεγάλος, ὑπέροχος, κυρίαρχος, τὸ χρεωστῆ πῶς πολὺ στὴ φιλοσοφία του, στὸ φιλοσοφικὸ πνεῦμα ποὺ τὸν κυβερνᾷ. Δὲν ξέρω ἂν κανεὶς καταπατάστηκε αὐτὸ τὸ ζήτημα, τί δηλαδή κατώρθωσε ἡ φιλοσοφία στὸν 20ο αἰῶνα καὶ κατὰ συνέπεια στὸν παγκόσμιο πόλεμο. 'Εμεῖς οἱ 'Ελληνες πρέπει νὰ ἐξετάσουμε αὐτὸ, χωρὶς ἄλλο. Οἱ ἱστορικὲς περιγαμνῆς μᾶς προσκαλοῦν βέβαια σὲ ζωὴ ποὺ νὰ θυμίζῃ τὴν ἀκμὴ τοῦ Περικλέη. 'Αν δὲν εἶχαμε αὐτὸ τὸ παρελθόν, δὲ θὰ εἶμασταν ἴσως ὑποχρεωμένοι νὰ προσανατολιστοῦμε πρὸς μιὰ παραπλήσια ζωὴ. Μὰ τὸ παρελθόν μᾶς μνήσκει πάντα ὡραῖο, σοφὸ, ὑπέρλαμπρο, καὶ μᾶς ἐπιβάλλει καθήκοντα. 'Ο 'Ελληνικὸς ἐγκέφαλος ποὺ κατώρθωσε δυὸ χιλιάδες χρόνια πρὶν νὰ δημιουργήσῃ τέτοια ὑπέροχη ἐποχὴ, δὲ χρεωστῆ ἄραγε καὶ δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ τὴν ξαναδημιουργήσῃ ἀκόμη μιὰ φορά;

'Αλλοιῶτα, θὰ εἶμαστε, ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς δυνατότητας τῆς σκέψης, ἀνάξιοι τῶν προγόνων μας Εὐτυχῶς, κάτω ἀπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Μεγάλου Κυβερνήτη, μῆκαμε στὴν περίοδο τῆς ἐλεύθερης ζωῆς. Καὶ τώρα, ἐκεῖνοι ποὺ σκέπτονται ἄς ἐξωραίσουν τὸ περιβάλλον. Αὐτοὶ θὰ δημιουργήσουν τὸ μεγαλεῖο τῆς φυλῆς. Σήμερα θὰ φιλοδοξήσουμε πῶς νὰ φθάσουμε στὸ διανοητικὸ ἐπίπεδο τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν, καὶ στὴν ἀκμὴ τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων. Γιὰ νὰ τὸ κατορθώσουμε, πρέπει νὰ γνωρίσουμε τὴ σύγχρονη φιλοσοφικὴ σκέψη, τὸ μεγάλο αὐτόνα στυλοβάτη τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Αὐτὸ ἴσια ἴσια θέλησα νὰ ἐπιδιώξω μὲ τὸ ἄρθρο μου.

N. ΜΑΝΟΥΣΗΣ

Η ΚΟΛΑΣΗ

ΤΟΥ ΔΑΝΤΕ ΑΛΙΓΙΕΡΗ

Ἔσμη τρίτο.

» Πᾶνε ἀπὸ μένα στοῦ ὄδυρμου τῆ χώρα, κι ἀπὸ μένα
 » πᾶνε στὸν πόνο ποῦ σῶμὸ δὲν ἔχει, κι ἀπὸ μένα
 » στὴν κολασμένη πᾶν γενιὰ. Τὸν ἀναρχό μου Πλάστη
 » τὸ Δίκηρο παρακίνησε κ' ἦ Παντοδυναμία
 » μ' ἐπλάσανε κ' ἦ ὑπέρτατη Σοφία κ' ἦ πρώτη Ἀγάπη.
 » Πρὶν ἀπὸ μένα τίποτα δὲν ἦτανε πλασμένο
 » παρέξ ὅσα αἰῶνια, κ' αἰῶνια ἐγὼ θε νάμαι. Πᾶσα ἐλπίδα
 » ξεχάστε ἐσεῖς ποῦ μπαίνετε». Γραφτὰ τὰ λόγια τοῦτα
 με σκοτεινὴ κυτᾶω δαφῆ, φηλᾶ σὲ κάποια θύρα.
 Γι' αὐτὸ — Πικρὸ 'ναι, Δάσκαλε, γιὰ μένα τὸ νόγημά τους,
 τοῦ λέω, κ' ἐκεῖνος γνωστικά (1) — Νὰ λείψῃ κάθε φόβος
 ἐδῶ, καὶ κάθε ἀθελησιὰ ταιριάζει νὰ πεθάνῃ,
 μ' ἀντιλογιέται. Φτάξαμε στὸ μέρος ὅπου σοῦ εἶπα
 τοὺς θλιβεροὺς θὰ διῆς τοῦ νοῦ τὸ θησαυρὸ ποῦ ἐχάσαν. (2)
 Κι ἀφοῦ στὸ χέρι μου ἔβαλε τὸ χέρι με τὴν ὄψη
 γελούμενη, ἀνακάρδιωσα κ' ἐγὼ με τοῦτο, μέσα
 στ' ἀπόκρυφα με ὠδήγησε. Βόγγοι καὶ θρήνοι κι ἄγρια
 σκουξίματα στὸν ἀέρα ἐδῶ τὸν ἀναστρο ἠχολόγαν,
 καὶ δάκρυα μοῦ ἦρταν στὴν ἀρχὴ γιὰ τοῦτο. Ἀνόμοιες γλώσσες,
 λαλιᾶς φριχτές, μουγκρίσματα θυμοῦ καὶ λόγια πόνου,
 φωνὲς στριγγγές, φωνὲς βραχνές καὶ χτύπημα μαζὺ τους
 χερσιῶνε ἐκάμαν χλαλὸν ποῦ στὸν ἀέρα ἐκείνο
 τὸν ἀξημέρωτο ἄπκυτα στρεφογυρνᾶει σὺν ἄμμος

1) Come persona accertata, σὺν ἀνθρώπος φρόνιμος.

2) Τοὺς θλιβεροὺς ποῦ τὰ καλὰ τοῦ νοῦ θὰ διῆς ἐχάσαν.
 C'hanno perduto il ben dell'intelletto.

ὄντας ἀνεμικὴ φυσᾶ. Κ' ἐγὼ ποῦ τὸ κεφάλι
 μοῦ ἐπῆρε ἦ φρίκη — Δάσκαλε, τ' εἶνε ρωτάω ποῦ ἀκούγω
 καὶ ποιοὶ ποῦ τόσε μοιάζουνε νὰ τοῖς συντρίβῃ ὁ πόνος;
 Κ' ἐκεῖνος — Σ' ὁμοία θλιβερὴ, μοῦ λέγει, τύχη οἱ μαῦροι
 κυλιοῦνται ποῦ ἀφεγάδιαστοι κι ἀπαίνευτοι ἔχουν ζήσει. (1)
 Μὲ τῶν ἀγγέλων χώνεψαν τ' ἀχρεῖο κοπάδι ποῦ οὔτε
 πιστοὶ οὔτε ἐχτροὶ στὸ Θεό, παρὰ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους ἦταν. (2)
 Τοὺς ἀπορρίξαν οἱ οὐρανοὶ νὰ μὴν τοὺς ἀσκημίσουν
 μὰ κλείνεται καὶ ἡ κόλαση σ' αὐτοὺς ἢ καταχθόνια
 γιὰ συντροφιά μὴν καυχηστοῦν οἱ κολασμένοι τέτοια.
 Κ' ἐγὼ τοῦ λέγω — Δάσκαλε, τί συμφορὰ τοὺς κάμει
 τόσο πικρὰ νὰ ὀδύρουνται; Κ' ἐκεῖνος — Θὰ τὸ εἰπῶ σου
 κοντολογίς. Ἐλπίδα αὐτοὶ δὲν ἔχουν νὰ πεθάνουν (3)
 κ' εἶνε ἔτσι ἢ σκοτεινὴ τους ζωὴ χαμένη ποῦ κάθε ἀλλή
 φτονοῦνε τύχη. Μνήμη τους ὁ κόσμος δὲν ἀφήνει
 καμμιά. Τοὺς ἀπορρίξαν κ' ἡ Τιμωρία καὶ τὸ Ἔλεος,
 κι ἄς μὴν ἀθιβολεύουμε γι' αὐτοὺς, μὰ διὰ καὶ πέρνα.
 Κ' ἐγὼ ποῦ κύτταα κάστηκα με μᾶς, στρεφογυρνώντας
 νὰ τρέχῃ κάποιο φλάμπουρο με τόση βία ποῦ ἀνάξιο
 τὸ λόγιασα γι' ἀνάπαψη. Καὶ πίσω του ἀκολουθεῖ
 τέτοιο μακρόσυρτο ἱσκιωνε χαράκι ποῦ ποτέ μου
 δὲ θά λια πῶς ὁ θάνατος θάχε χαλάσει τόσοις.
 Κι' ὄντας γνωρίζοντας δυὸ-τρεις κυτᾶω καὶ ξεχωρίζω
 τὸν ἱσκιο(4) ποῦ ἀπὸ ἀθελησιὰ τὸ μέγα λάλησε. ὄχι,
 νόγησα εὐτὸς καὶ πείστηκα πῶς τῶν χαμένων ἦταν
 τὸ ἀσκέρι ἐκεῖνο, ποῦ κι' ὁ Θεὸς συχάθηκε κ' οἱ ἐχτροὶ του.

1) Che visser senza infamia et senza lodo
 Ποῦ ζήσαν χωρὶς ἀτιμία καὶ χωρὶς ἔπαινο.
 che non furon ribelli.

2) Nè fur fedeli à Dio ma per se foro,

3) Ἐλπίδα νὰ γυρίσουνε στὸ μηδέν.

4) Ἡ σκιά τοῦ Pietro Morone τοῦ ἐρημίτη. Ἐκλέχτηκε πάπας με
 τὸ ὄνομα Celestinus V καὶ παρατήθηκε ἀπὸ φόβο καὶ ἀθελησιὰ.

Οἱ μαῦροι ἐκεῖνοι, ποῦ ποτὲς δὲν ζήσανε, πηγαίναν
 γυμνοὶ καὶ ντάβανοι σκληρὰ κεντρίζαν τους καὶ σφήκες.
 Τὴν ὄψη τους ποτίζανε μὲ γαῖμα ποῦ μὲ δάκρυα
 σμιγμένο ἀπὸ συχαμερὰ ρουφιόντανε σκουλήκια
 στὰ πόδια τους. Κυττάζωντες πειὲ πέρα ἀνθρώπους εἶδα
 στὸν ὄχτο κάποιου ποταμοῦ μεγάλου κ' εἶπα — Τώρα
 παρακαλῶ σε, Δάσκαλε, νὰ μάθω ποιοὶ εἶνε ταῦτοι,
 καὶ ποιά συνήθεια κάμει τους γιὰ νὰ διαβοῦνε πέρα
 νὰ μοιάζουνε ἔτσι βιαστικοὶ καθὼς στὴ λάμπη μέσα
 τοὺς ξεχωρίζω τὴ θραχνή. Κ' ἐκεῖνος — Θὰ τὰ μάθης
 ὄντας, μοῦ λέγει, στίς ὄχθιες πατήσουμε τὰ πόδια
 τίς θλιθερὲς τοῦ Ἄχέροντα. Μὲ μάτια ντροπιασμένα
 καὶ χαμηλά, φοβούμενος μὴ σκότισε του ὅ,τι εἶπα,
 νὰ τοῦ μιλήσω ἀπόφυγα στὸν ποταμὸ ὡς νὰ πᾶμε.
 Καὶ νά! ἀπ' τὰ χρόνια τὰ πολλὰ κατάσπρος κάποιος γέρος
 λάμνωντας φτάνει κατὰ μᾶς καὶ κράζει — Ἄλλομονό σας
 ψυχὲς χαμένες! οὐρανὸ ποτὲ μὴν καρτερεῖτε!
 Στὴν ἄλληνα ἔρχομαι μεριὰ νὰ σᾶς περάσω τώρα,
 στὴν ἀξημέρωτη νυχτιά, στίς φλόγες καὶ στοὺς πάγους
 Κ' ἐσὺ ἐκεῖ πέρα, ζωντανὴ ψυχὴ, ἀπ' τὸ πλάγι αὐτῶνε
 τραθήξου ποῦ πεθάνανε. — Κι ὡς εἶδε με ἄπραγο — Εἶναι
 μοῦ λέγει, οἱ δρόμοι διάφοροι καὶ τὰ λιμάνια εἶναι ἄλλα
 στὸ περιγιάλι γιὰ ν' ἀρτῆς. Ἐδῶ ὄχι. Νὰ σὲ φέρῃ
 ξύλο ἀλαφρότερο ἀπ' αὐτὸ γιὰ νὰ διαθῆς ταιριάζει.
 Κι' ὁ δάσκαλός μου — Χάροντα, τοῦ λέγει, μὴ θυμώνεις!
 Τέτοιο τὸ θέλημα Ἐκκινού ποῦ δύναται ὅ,τι θέλει. (1)
 Μὴ μὲ γυρέψης πειότερα. Καὶ τότε ἀκίνητησαν
 τοῦ ναύτη τοῦ μαυρόδαλτου, ποῦ δλόγυρα στὰ μάτια
 δυὸ ρόδες εἶχε ἀπὸ φωτιά, τὰ μαλλιαρὰ σαγόνια.

1) Ὁ στίχος αὐτὸς δὲν εἶναι πιστός. Τὸ κείμενο λέγει:

Vuolsi così colà dove si puote

Ciò che vuole . . .

Ἔτσι εἶνε θελημένο ἐκεῖ ὅπου ὅ,τι θέλεται μποριέται

Μὰ ἐκεῖνας οἱ ψυχὲς, γυμνὲς κι ἀφανισμένες πάλι
 τὰ δόντια ἐκρούσαν κι ἀλλάξεν θωριά, τὰ μαῦρα λόγια
 γροικῶντας. Βλαστημούσανε τὸ θεὸ καὶ τοὺς γονιούς τους,
 τὴ γέννα τὴν ἀνθρώπινη, τὴν ὥρα καὶ τὸν τόπο
 καὶ τὴ σπορὰ ποῦ φύτρωσαν καὶ κοιλοπονεθῆκαν.
 Πικρὰ θρηγῶντας ὅλες τους κατόπι τραθηχτήκαν
 στὸ περιγιάλι τὸ κακὸ ποῦ καρτεράει καθένα
 ποῦ ὀργῆ Κυρίου δὲ σκιάζεται. Κι ὁ δαίμονας ὁ Χάρος
 μὲ μάτια ποῦ σπιθίζανε σὰ θράκια γνέφωντάς τους,
 τίς μάζευε κοπαδιαστὰ μὲ τὸ κουπί χτυπῶντας
 αὐτὲς ποῦ κοντοστέκανε. Κι ὅπως σταλολογᾶνε
 τὰ φύλλα τοῦ χυνόπωρου τὸνα ξοπίσω ἀπ' τ' ἄλλα,
 γιὰ νὰ γυρίσῃ τὸ κλαρί στὸ χῶμα ὅ,τι τοῦ πήρε,
 τέτοια οἱ κακὲς σπορὲς τοῦ Ἄδαμ στὸ γνέψιμο τοῦ ναύτη,
 σὰν τὸ πουλί στὸ ἀνάκραγμα 1.) μιὰ μιὰ ἀπ' τὸν ὄχτο ἐρεύαν 2.).
 Ἔτσι στὸ μαῦρο τὸ νερὸ πηγαινέουνε κι ἀκόμα
 στ' ἀντίπερα πρὶ κατεβοῦν κοπάδια ἀπ' ἐδῶ πέρα
 καινούργια μερμηγκιάζουνε. Κι ὁ Δάσκαλός μου — Γυιέ μου
 μοῦ λέγει, ὁ εὐγενικός, φερμένοι ἀπ' ὅποιον χώρα,
 συνάζονται ὅσοι στοῦ Κυρίου πεθάναν τὴν κατάρρα,
 κ' ἔχουνε βία γιὰ νὰ διαβοῦν τὸ ρέμμα γιὰτί τόσο
 ἢ θεῖα κεντρίζει τους ὀργῆ, ποῦ πόθος στρέφει ὁ φόβος 3.).
 Ποτὲ δὲν ἀπερνᾶ, ἀπ' ἐδῶ ψυχὴ κελή, κι ὁ Χάρος
 γιὰ σένα ἂν βρυγνώμησε νὰ καλονοιώσης τώρα
 τί εἶπαν τὰ λόγια του μπορεῖς. Ὡς τέλεψε, ἔτσι ὁ κάμπος
 ὁ σκοτεινὸς ἐσείστηκε συθέμελα ποῦ ἀκόμα
 μὲ ἰδρώτα τὸ ἀναλόγιασμα τοῦ φόβου περεχᾶ με.

1). Ὅπως τὸ γεράκι σὰν τὸ φωνάζει πίσω ὁ γερακάρης.

2). Ἐπέφταν ἀπ' τὸ περιγιάλι στὴ θάρρα τοῦ χάρου.

3). Ὁ φόβος τῶν δασάνων ποῦ τοὺς περιμένουν πέρα ἀπ' τὸν ποταμὸ
 στρέφεται, μεταβάλλεται σὲ πόθο νὰ διαβοῦνε τὸν ποταμὸ.

Κι άνεμο μέγα ανάδωκε τοῦ θρήνου ἢ γῆς ὀλοῦθα
 ξαστράφτωντας αἰμάτινη μιὰ λάμψη στὰ σκοτάδια,
 ποῦ κάθε μέσα μου αἰσθησιη παράλυσε καὶ κάτω
 σὰν ἄνθρωπος σωριάστηκα ποῦ κύριεψε τον ὄ ὕπνος.

ANDERSEN

ΑΠΟ ΤΙΣ ΟΜΙΛΙΕΣ ΤΟΥ ΦΕΓΓΑΡΙΟΥ

Ἐρυσσοῦσε ψυχρὸς άνεμος, τὰ σύννεφα περνοῦσαν διωγμένα' ποῦ καὶ ποῦ
 φαινόταν τὸ φεγγάρι.— Μέσα στὸν ἤσυχο αἰθέρα, βλέπω κάτω τὰ σύννεφα
 ποῦ κυλοῦνται! εἶπε, βλέπω μεγάλες σκιές νὰ περνοῦν ἀπάνω ἀπὸ τὴν γῆ.
 Πρὶν ἀπ' ὀλίγο μπροστὰ σὰ μιὰ φυλακὴ ἐστέκουνταν ἐν' ἀμάξι, ἕνας φυλα-
 κισμένος εὐρίσκειτο γιὰ νὰ μεταφερθῆ ἄλλου. Οἱ ἀχτίδες μου ἀπὸ τὸ παρα-
 θυράκι μὲ τὴ σιδερένια γρίλλια ἐπέρασαν καὶ φώτισαν τὸν τοῖχο. Ἐχάραζε
 γι' ἀποχαιρετισμὸ γραμμὲς ἐκεῖ ἀπάνω δὲν εἶταν λόγια ὅσα ἔγραφε, ἀλλὰ
 μελωδία, τὸ ξεχειλισμα τῆς ψυχῆς του τὴν τελευταία νύχτα ποῦ περνοῦσε
 ἐκεῖ. . . .

Ἡ πόρτα ἀνοιξε, τὸν ἐδῶξαν ἔξω. Τὰ σύννεφα ταξείδευαν, γιὰ νὰ μὴν
 μπορῶ νὰ τὸν ἴδω γιὰ νὰ μὴν μπορεῖ κι' αὐτὸς νὰ βλέπῃ τ' ὄχρὸ μου πρὸσω-
 πο. Ἀνέβηκε στ' ἀμάξι, τ' ἄλογα ἐκινούσαν πρὸς τὸ δάσος, σκόνη σηκώθηκε
 ἀρθονη καὶ τὸν ἐκρυψαν στὶς ἀχτίδες μου.

Ἐγύρισα πάλι τὸ πρόσωπό μου στὸ καλλι του, στὴν ταραγμένη μελω-
 δία ὅπου τὰ λόγια λείπουν, μιλεῖ ἢ μουσική. — Ἀλλὰ μόνο μερικὲς νότες
 ἐφώτιζαν, τὸ μεγαλειότερο μέρος ἔμεινε γιὰ μένα στὸ σκότος.

Εἶταν ἄσφα ἐπιθανάτιο, αὐτὸ ποῦ ἔγραψε; Εἶταν ὕμνος χαρῆς; ἐπή-
 γαινε στὸ θάνατο ἢ νὰ φιλήσῃ τὴν ἀγάπη του; Οἱ ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ
 δὲν μποροῦν νὰ διαβάσουν πάντα ὅσα γράφουν οἱ θνητοί.

Μέσα στὸν ἤσυχο αἰθέρα βλέπω κάτω τὰ σύννεφα ποῦ κυλοῦνται!
 βλέπω μεγάλες σκιές νὰ περνοῦν ἀπάνω ἀπ' τὴ γῆ!

(*Ἀπ' τὸ γερμανικὸ)

ΔΘ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΑΠΤΟΥΛΛΑΧ ΤΖΕΒΤΕΤ

ΕΠΙΤΑΦΙΟ ΤΗΣ ΘΛΙΨΗΣ

I

Τὸ ἄδειο τοῦτο κατῆρι ποῦ μοῦ δώρισε τὴ στενυχώρια τῆς αἰώνιας
 μέθης, τὸ χουν γεμίσει κάποια ματωμένα δάκρυα τῆς ἐφημερῆς μου ζωῆς.

Ἡ σύνοψη τῆς ὑπαρξῆς μου εἶναι νὰ νοιώθω ἀληθινὸς πόνους μὲς
 στὰ χέρια τῆς φαντασίας.

II

Τὰ βουνὰ τοῦ πόνου τῆς τωρινῆς καὶ τῆς μελλούσης γενιᾶς ὑψώνονται
 μπροστὰ μου σὲ μιὰ γιγάντινη καὶ σκελετιασμένη συνέχεια. Ἡ φωτιὰ τῆς
 ἀγριάδας τούτης δὲ σβύεται γιὰ τὸ πείσμα τῶν δακρύων μου, τοῦ χείμαρρου
 τῆς ἐσπλαχνίας καὶ τοῦ θυμοῦ, ποῦ τραδιένται ἀπ' τὰ μάτια μου κι'
 ἀπλώνονται στὶς πυρωμένες σκέψεις μου.

III

Κυνηγῶ σήμερα κάποιο ἀγνότερο ἰδανικό, ἕνα ἰδανικό παιὸ θεῖο καὶ παιὸ
 βαθύ ἀπὸ τὸ θρήνο τῆς μουσικῆς.

Τὸ πάθος τῆς ἀπέραντης σκοτεινιάς τῆς αἰώνιας νύχτας ὀρμᾷ στὶς
 φλόγες τῆς σκέψης μου.

IV

Τὸ πτώμα τῆς ἐλπίδας κοίτεται μπρὸς στὰ μάτια μου, τί τάχα κι ἂν
 ἢ πλάση εἶναι γεμάτη ἀπὸ πανηγύρια καὶ στολίσια.

Κι ἔβαλε γιὰ προσκέφαλο στὴν κλίνη τῶν ἀίστημάτων μου, ἡ μοῖρα,
 ἕναν τάφο ξεχειλισμένο ἀπὸ θρήνους καὶ παράπονα.

V

Ἦμουν ἤσυχος, καὶ κοιμισμένος στὴ νύχτα τοῦ Μηδενός: τὸ ρέμα
 τῆς ζωῆς μὲ παράσυρε σ' αὐτὴ τὴν ὀχλαγωγία. Καὶ γι' ἀντάξια τιμωρία
 τῆς ἀπεριόριστῆς μου ἐσπλαχνίας, ἀλυσσοδέθηκα ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ζωῆς
 μὲς στ' ὄριο τοῦ θάνατου.

1918

ΣΙΜΟΣ ΦΑΝΑΣ

ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΕΡΑΣΜΕΝΑ

Αίπλα στῆς λίμνης τὰ νερὰ σπαράζουν τὰ καλάμια,
 Ἄνάρια ἀνάρια ἀκούγεται τῆς δροσερῆς τῆς αὔρας,
 ὡσάν φτερούγιασμα κρυφὸ πουλιῶν ἀνταρξιασμένων,
 τὸ φύσημα τὸ μαλακὸ νὰ σιγαλοπερνᾷ.

Σκορπάει ἡ σελήνη ὀλόγιωμη τῇ θεῖα της χλωμάδα
 σι' ἀτέλειωτο ξετύλιγμα τοῦ λιβαδιοῦ τοῦ κάμπου,
 ἀπ' ὅπου οἱ ἄβρες μυρωδιᾶς φέρνουνε ὄρες ὄρες
 ἀπὸ τοὺς θάμνους παίρνοντας κι' ἀπ' τ' ἀνθισμένον χόρτο.

Μὰ νὰ ποὺ ἀκούγεται σιγὸ, ψιθυριστὸ τραγοῦδι
 ποὺ φέλνουν τὰ μεσάνυχτα οἱ βρούσες οἱ κλαψιάρες
 κι' ἀνασαλεύουν στὴν καρδιά ποὺ ὀλόβαθα βουρκώνει
 λύπες καὶ μετανιοῶματα γι' ἀγάπες μακροσμένες.

Καὶ μέσ' ἀπὸ τὰ τρίσβαθα ξάφνω τῶν περασμένων
 γλυκόπικρη καὶ θλιβερὴ ἢ ἀνάμνηση προβάλλει
 κάποιας παρόμοιας βραδιᾶς ποὺ ξαναζοῦν στὰ χεῖλια
 ἀγάπης λόγια ἀλλοτινῆς τῆς νύχτες εἰπωμένα.

Ν. ΑΜΟΥΡΓΙΑΝΟΣ.

Ο ΒΑΤΡΑΧΟΣ

Στὰ ἤρεμα νερὰ λιμνούλας ζοῦσε ποτὲ νεαρώτατο βατραχίκι. Χαϊδεμένο, παρχαϊδεμένο μπορούσε νὰ πῆ κανεῖς, μεγάλωνε σωστὸ πειραχτήρι. Μὲ ὅλη του τὴν ἡλικία δὲν εἶχε πέτρα ποὺ νὰ μὴν τὴν εἶχε τσαλαπατήσει, δὲν εἶχε κόχη ποὺ νὰ μὴν τὴν εἶχε κολυμῆσει. Καὶ οἱ τριγυρινοί, ἀντὶ νὰ τὸ μαλώνουν, ἀντὶ νὰ περιορίζουν τὶς ἀταξίες του, καμάρωναν, γιατί πραγματικῶς ὠραιότερο βατραχάκι δὲν ὑπῆρχε στὸν κόσμον ἀπ' ἐκεῖνο. Μόλις ἐδῶλε κανένα ἀδελφὸ του νὰ προῦκλῃ σὲ κχιμιά πετρίτσα, ἀμέτῳς ἄρχιζε τὶς πετσιλιματιᾶς, τὶς φωνῆς . . . σὲ λίγο ἐκεῖνος ἐκεῖ πάνω φωνάζοντας καμάρωνε! Καμάρωνε παιὰ νύχτα καὶ μέρα γιατί παιὰ τοῦ τὸ εἶχαν παραπῆ καὶ ἐκεῖνο τὸ εἶχε παραπάρει!

Ζοῦσαν ἔτσι ἡσυχοὶ καὶ εἰρηνικοὶ οἱ βάτραχοι στὰ νερὰ τῆς ἤρεμης λιμνούλας.

Ἐνα βράδυ ὁ βάτραχος, νέος παιὰ σωστός, ξεκουραζόντανε ἀπ' τὶς τρέλλες ὅλης τῆς ἡμέρας. Μισογαλαμμένος ἀπὸ τὸ νερὸ, μισοσκεπασμένος ἀπὸ ἓνα πλατόφυλλο, ρουφούσε μὲ ἡδονὴ τὴ νυχτερινὴ δροσιὰ τοῦ τόπου. Αἶφνης διέκρινε κάτι καὶ σήκωσε τὸ κεφάλι του νὰ διῆ.

Στὴν ἄκρη-ἄκρη τοῦ γυρμένου κλώνου μικρῆς ἱτιᾶς, μὲ ψυχὴ εἶχε καθήσει, κατάλευκη. Ἡ βραδυνὴ δροσιὰ ἀνασήκωνε τὰ κλαδιὰ τῆς ἱτιᾶς καὶ σήκωνε ἐλαφρὰ μαζὶ καὶ τὸ ὠραῖο ἐκεῖνο κάτασπρο ζωντανὸ λουλοῦδι σὰν πούπουλο ἐλαφρὸ. Ἡ σκοτεινὰ προῦδευε . . . ὅλα ἦσαν γεμάτα ἐμμορφιὰ μυστικῆ, καὶ ἡ λίμνη, καὶ οἱ ἱτιᾶς τῆς καὶ τᾶλλα δέντρα τῆς, μὰ παιὸ πολὺ ἀπὸ ὅλα ἡ κατάλευκη ψυχὴ.

Ὁ βάτραχος στεκοῦντανε μὲ μὲ μὲ ἀναπνέοντας, πρώτη φορὰ ποὺ διέκρινε στὸν κόσμον κάτι ἄξιο τοῦ θαυμασμοῦ του, κάτι ἐμμορφώτερο ἀπὸ κείνον . . . Ὅλα ἦσαν σκούρα, σκοτεινά, μόνον ἐκεῖνη ἐλαφρὴ, λευκὴ! . . . Ἀπ' τὴν συγκίνηση δὲν ἐβγαίνει ἡ φωνὴ του, ἤθελε νὰ τῆς τὸ πῆ πὼς τὴν ἄραζε, πὼς ἀπεφάσιζε νὰ ζήσουν πάντα μαζὶ, πὼς δὲν θὰ τὴν ἐπαίραζε, πὼς σ' ὅλα τὰ πετράκια ἐλεύθερα θ' ἀνέβαινε . . . Στὴν καταπράσινη ψυχὴ του ἡ χιονόλευκη ἐκεῖνη ὑπαρξὴ εἶχε φέρει ζάλη, ἐρώτα καὶ ἐνῶ ἀκόνιζε τὴ φωνὴ του γιὰ νὰ τῆς πῆ λόγια γλυκὰ ἢ μεγάλη του φαντασία ἐπλαττε ὄνειρα χρυσομένα.

— Κοῦ — Τὸ ζωντανὸ, τὸ κρινόλευκο λουλοῦδι πέταξε τρομαγμένο, ἐκαμὲ δυὸ-τρὶς γύρους καὶ ὕστερα τρέυξε καὶ χάθηκε στὰ σκοτεινά.

Ἄδικα κρᾶζει ὁ βάτραχος, ἄδικα πηδῶντας ἀπὸ μιὰ πέτρα σ' ἄλλη προσπαθεῖ νὰ πάρη δόνημα νὰ ὑψωθῆ νὰ πετάξῃ κ' ἐκεῖνος. Ἄδικα καρπι-

μένος για πάντα μέσ' τῆ λίμνη, μέσ' τὸ νερὸ μὲ αἰώνιους συντρόφους πράσι-
νους βυτράχους.

Χαμένη γι αὐτὸν ἡ πεταλοῦδα, χαμένη γι αὐτὸν ἡ ὄνειρεμένη του εὐτυ-
χία, χαμένη πειὰ γι αὐτὸν ἡ τρέλλα, ἡ χαρά, ἡ ζωὴ. Για τὸν ταπεινὸ, κοντὸ
βηματισμὸ του δὲν ταίριαζε τὸ πουπουλένιο, πηδηχτὸ περπάτημα τῆς
ψυχῆς.

— Δὲν εἶναι για ὅλους, καὶμένο βυτράχκι, ἡ λευκὲς ψυχὲς, δὲν εἶναι για
ὅλους τὰ κρινόλευκα λουλούδια, δὲν εἶναι για ὅλους τὰ λευκὰ τὰ αἰθέρια ὄνει-
ρα. Μὴ κλαῖς, φτωχέ, ἔχεις συντρόφους πολλοὺς στὸν κόσμον μέσα.

3 Ιουλίου 1916.

Θ Ν ΚΑΛΑΝΤΖΗ

ΣΜΥΡΝΗ

*Πέρα ὡς πέρα σιτὴ γῆ τῆς Ἰωνίας
δοξαστικὸ ἀχολόγησε τροπάρι !
'Απ' τὴν Κνωσσὸ ὡς τὴν Πέργαμον θεία χάρις
δπου Ἑλλάδα, πηγὴ τῆς ἁρμονίας.*

*Καὶ ὦ Σμύρνη, πάντα ἐσὺ μαργαριτάρι
σιτὰ μαλλιὰ τῆς νεράιδας Μικροσίας !
— Ἡ Μίλητος δὲν εἶναι πια καυάρι
τῆς ἱστορίας, τῆς δόξας Ἐφρεσίας*

*οἱ καιροὶ σβύσαν τὴ φεγγαβολιὰ.
— Σμύρνη, ξαναγεννητρες εἶναι οἱ Μοῖρες
(χιτυπῆσιτε, Ὀμήρων Ἰωνικῶν οἱ λύρες!)*

*μέσ' σιτὴ ζεστὴ τῆς Μάννας σου ἀγκαλιὰ
ποὺ ἀνοίγεται ὄλα για νὰ τ' ἀγκαλιάσῃ,
καὶ τὰ σκόρπια τὰ σπλάγγνα τῆς' μιὰ πλάση.*

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Α. ΠΡΑΣΙΝΟΥ

ΜΙΑ ΖΩΗ

XIV

18 Ἰούλη.

Ὁ «Φλεβάρης» ἔπαιρνε νὰ τελέψῃ. Οἱ καιροὶ ἔσικζαν λίγο λίγο. Μιὰ μέρα
ἐκεῖ ποὺ κεντοῖσε στὸ πλάι μου μπροστὰ στὸ παράθυρο ἐσήκωσε μιὰ στιγμή
τὰ μάτια καὶ εἶδεν ἔξω τὶς ἀμυγδαλιὰς κάτασπρες ἀπ' τὴν ἀνθοβολή — Λου-
λούδισαν οἱ ἀμυγδαλιὰς, ψιθύρισε καὶ κούνησε ληπηρὰ τὸ κεφάλι. — Ἐπειτα
πάλι σῶπασε.

«Οἱ πασχαλιὰς ἐτοιμάζονται ν' ἀνοίξουν. Ὅσο ἡ ἀνοιξὴ προχωροῦσε τό-
σο ἡ ἀνειμί μου γίνονταν σκερτικιώτερη. Δὲν τραγουδοῦσε πειὰ, τὰ χεῖλια
τῆς σπάνια χρομογελοῦσαν, σπάνια καὶ μιλοῦσε. Ἐρχόνταν συχνὰ καὶ μὲ κρα-
τοῖσε συντροφιὰ. Πολλὰς φορές οἱ ὥρες καλοῦσαν χωρὶς νὰ πῆ λέξη. Ὅταν
ἔφτανεν ἡ στιγμή νὰ φύγῃ ἐμάζευε τὸ κέντημά της, μ' ἐφιλοῦσε κ' ἐρευγε μ'
ἕναν ἀναστεναγμὸ.

«Ἐνα ἀπλόβραδο, Ἰθγινὸν ὁ Μάρτης τότε, ὁ καιρὸς ἦτανε τόσο γλυκὸς
ποὺ ὀγῆκαμε στὸν κήπον. Ἀπὸ σύμπτωση πήγαμε νὰ καθήσωμε κάτω ἀπ'
τὴν ἀσπρὴ τριανταφυλιὰ, στὸ πάλκο ἐκεῖνο θρανίον, ὅπου, τὸ περσμένον καλο
καίρι, εἶχανε γιὰ πρώτη φορὰ ἐξομολογηθῆ τὴν ἀγάπη τους. Ὅπως ὅλες τὶς
μέρες ἐγὼ ἐπῆρα τὴν κάλτσα μου κ' ἐκείνη τὸ κέντημά της. Ὁ κήπος ἀνθο-
βολοῦσε. Ἡ πρώτη πασχαλιὰ εὐώδιαζε. Ἐνα ἀσπρὸ τριαντάφυλλο ἔπαιρνε
ν' ἀνοίξῃ σ' ἕνα ἀρηλὸ κλαδί. Ἐνα ἀπλὸ φύσημα ἔφερνε ἀπ' τὰ μακριὰ
λειβάδικ τὸν δροσερὸν ἀνασκαμὸ τοῦ νέου χόρτου. Τὸ μικρὸ τρυποκάρυδο ποὺ
φώλιαζε κάθε χρόνο στὴν τριανταφυλλιὰ δοκίμαζε δειλὰ τὴ φωνὴ του. Ἡ ἀνε-
ψιά μου ἄρρησε τὸ κέντημά της, ἐσήκωσε τὸ κεφάλι καὶ ἀνάπνευσε βαθυὰ μισο-
κλείνοντάς τὰ μάτια σὰν νὰ τὴν μεθοῦσαν οἱ πάλτες ἐνθόμησες ποὺ ἔφερνε τὸ
ἀγέρι καὶ ζύπναε τὸ τραγοῦδι τοῦ πουλιοῦ. Ἐμεινε ἔτσι κάμποση ὥρα ἀκίνητη,
ἐκστατικὴ, σὰ χαμένη σὲ κάποιον βαθὺ ὄνειρον. Κατόπι ὄλη μαζὺ σωριάστηκε
στὴν ἀγκαλιὰ μου φωνάζοντας: — Δὲ θάρτη πειὰ θειά μου' εἶνε ἀλήθεια!» καὶ
τὰ δάκρυα τῆς ἐσῶσαν τὴ φωνή.

«Τοῦ κάκου προσπάθησα νὰ τὴν κάμω νὰ τοῦ γράψῃ. Δὲ μπόρεσε
ποτὲ νὰ τοῦ συχωρήσῃ τὸ γράμμα ποὺ τῆς ἔστειλε' προτιμοῖσε νὰ ὑποφέρῃ.
Ἄναγκάστηκε τότε κ' ἐγὼ νὰ τοῦ ἀπαντήσω μονάχη καὶ νὰ τοῦ πῶ πῶς ἔ-
πρεπε νὰ τὴν ξεχάσῃ. Τοῦ τὰ γράψεν ἐκείνη μὲ τὸ χέρι της, τὸ γράψιμό της

τό ήξερε και ήτανε σαν νά του τό λεγεν ή ίδια. Τό γράμμα όμως δέν του τό στείλα. Έκρινε καλλίτερο νά μήν του γράψω τίποτα και νά του πη σιγά ή σιωπή ότι θά του λεγε πολύ σκληρά ένα γράμμα. 'Ο καιρός, έλεγα με τό νοή μου, τά διορθώνει όλα. Θα υποφέρει μά θα ξεχάση.

«Πραγματικά φάνηκε πως ό καιρός τά διώρθωσεν όλα. Πέρασαν πέντε χρόνια από τότες. Μιά μέρα εκείνος έγύρισε παντρεμένος. Σε λίγο καιρό κ' ή ανεψιά μου άρραδωνιάστηκε. Ήτανε τότε εκείνος εικοσιτριώ χρονώ κ' εκείνη εικοσιδυό. Είμαι μια άπλη γυναίκα, παιδί μου, και πηγαίνω με τις ιδέες του καιρού μου. Πιστεύω στο πεπρωμένο. Είναι μέσα στη ζωή κάτι πράγματα που δέν μπορεί κανένας νά τά εξηγήση αλλοιώτικα. 'Αλλοίμονο! στον άνθρωπο που γεννιέται σε κακήν ώρα!».

Ή γρηά έσώπασε κουνώντας θλιβερά τό κεφάλι.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

*Ότε βαθύς θάνατος παίρει επί τους ανθρώπους, φοβή συνελπί με και τρόμος και βαθύς τά όσα μου συνέβαινε.
IOW.

I.

Ίούλης 20.

Ή καλή μου γρηά είναι άρρωστη από χτές. Φαίνεται νά κρύωσε. 'Ο πυρετός καιει απόφα τό κουρασμένο της κορμί. Έφώναξα τό γιατρό. Μου είπε φεύγοντας πως ή άρρώστια της είναι μια πνευμονία επικίνδυνη για την ηλικία της και πως είναι δύσκολο πολύ νά γλυτώση. Μου ζήτησε την ανεψιά της.

Ίούλης 21. 'Ο πυρετός εξακολουθεί. 'Ο γιατρός μου είπε πως θα πεθάνη. Κάνει μια ζέστη βαριά, βαριά. 'Ο καιρός συνεργιάζει.

Ίούλης 22. Έπέθανε χτές τή νύχτα ή καλή μου γρηά. Φοβερή νύχτα! ή τρομακτική της ένθύμηση δέ θα μου φύγη ποτές άπ' τό νοή. Μ' όλο που συνείθησα νά γελώ με τέτοια πράγματα, τό σπίτι αυτό μου φαίνεται στοιχειωμένο. Θα φύγω άπ' έδώ μόλις θάψουμε τή νεκρή. Έπειτα δέν έχω πειά και τίποτα νά κάμω έδώ πέρα.

Χθές προς τό άράδι, όπως μου τόχε ζητήσει έδωκα είδηση στην ανεψιά της. Τό σπίτι της δέν τό ξερα και ή άρρωστη δέν μπορούσε πειά νά μ' οδηγήση που είναι. Ή θερμή είχε πέσει κ' έκλεισε τά μάτια της για ώρα πολλή.

Έστειλα τό παιδί κάποιες γειτόνισσας που ήρτε νά διη την άρρωστη. Μαζεύτηκαν αρκετές γυναίκες, γνωστές μονάχα ή συγγένισες, δέν ξέρω, πρώτη φορά που τις είδα. Ή άρρωστη είπε πολύ λίγα λόγια και κατόπι έπασε ξανά σε βύθος, μπορεί και νά μη γνώρισε κανένας άπ' όσους ήταν γύρω της.

Στό παράθυρο της κάμαρης μου, στό πλάι, έδλεπα τόν ήλιο που βασιλευε πίσω από κατακόκκινα σύννεφα. Πληχτική βραδυά! μου έσφιγγε την ψυχή. Την αγάπησα την καλή γυναίκα κ' ή ιδέα πως θα πεθάνη μου βάραινε στην καρδιά σαν πέτρα. Ήθελα νά πενούσανε γλήγορα αυτές οι στιγμές. 'Αν ήταν δυνατό νά κοιμηθώ κι όταν θα ξυπνούσα νά 'χαν όλα τελείσει.

Είδα άφηρημένα τό γέρο παππά νάρχεται από μακριά, με τό θλιβερό φανάρι που τρεμόσυνεμπροστά του μέσα στο σκοτάδι που άρχιζε νά πηχταίνη. Ήρτε, έμπηκε μέσα, τόν άκουσα ν' ανεβαίνει τή σκάλα, που κλείστηκε κατόπι μοναχός του με την έτοιμοθάνατη στην μικρή κάμαρη, άκουσα την ιερατική φωνή ν' ανεβαίνει που και που και ύστερα νά σιωπά, και τις χαμηλές όμιλίες των γυναικών έξω από την πόρτα. Της γρηάς τή φωνή δέν την άκουσα. Πόσην ώρα εδάσταξαν όλα αυτά δέ ξέρω.

Βαρυά χλιαρά φυσήματα έχτυπούσαν τό πρόσωπό μου. Βαθυά βαθυά άρχιζε νά ήρουντ' άρηές άστραπές προς τή δύση ζωντάνευαν τις παράξενες μορφές των συννέφων. 'Ο παππας έφυγε. Τό μυστικό φανάρι με τό κόκκινο φως πήγαινε μπροστά, μάκραινε, μάκραινε και χάθηκε. Στήριξα τό κεφάλι στο χέρι κ' έπασα σε μια βαθυά συλλογή.

Κάποιος ήρτε μπροστά στη θύρα και μου μίλησε. — Κύριε σάς φωνάζει ή θειά μου, θέλει νά σας διη. Κατόπι ή σιά χάθηκε. Ή φωνή ήταν άπαλή σιγνή, γυναίκα φωνή. Ξύπνησα άπ' τό λήθαργό μου και τότε μονάχα στο χάστηκα που είχε νυχτώσει. Σηκώθηκα. Είδα μια στερνή φορά άπ' τό παράθυρο οι άστραπές πειό συχνές τώρα έκαιγαν τή δύση. Ούτ' ένα άστρο. Μπήκα στην κάμαρη της άρρωστης και προχώρησα προς τό κρεβάτι της. Όλες οι γυναίκες που ήταν μαζωμένες έδω προτήτερα είχανε πειά φύγει. Μια νέα μονάχα σιωπηλή, με τό κεφάλι γυρμένο στο στήθος, καθόταν πλάγι στο προσκεφάλι της γρηάς και παρακεί μια άλλη μεσόκοπη γυναίκα έσιαζε την ώρα που μπήκα τό φυτίλι του κεριού που φώτασε τό μικρό ολοκάθαρο δωμάτιο. Ή νέα εζήκωσε τό κεφάλι και με είδε παράξένα και σαν φοδισμένα, κατόπι πάλι έσκυψε τό πρόσωπο. Αυτή θα με είχε φωνάξει και μου είπε « ή θειά μου. . . » Θα ήταν ή ανεψιά της. . . κ' ή άλλη εκεί ή μητέρα της γιατί έμοιαζαν. Ή σκέψη αυτή με ζάλισε μια στιγμή. Ή ζωή του φίλου μου . . . λόγιασα κ' έννοιωσα ότι θα έννοιωθε κάθε άνθρωπος αν έβλεπε ξαφνικά μπροστά του ζωντανό τό κύριο πρόσωπο κάποιας ιστορίας που διάβασε και την αγαπούσε ξεχωριστά.

Ή γρηά είχεν άνοιχτά τά μάτια μά τό βλέμμα της ήτανε θολό. Τό ψυχρό της χέρι άγγισε τό δικό μου. Πήγε ν' άνασηκωθεί, ίσως για νά με διη καλλίτερα μά δέν μπόρεσε. Μισάνοιξε τά χείλη σαν νάθελε νά μιλήση, μά δέν είπε τίποτα. Κατόπι ξανάκλεισε τά μάτια άργονκινώντας μονάχα τό χέρι σα νά μ' έγνεφε νά μείνω σιμά της. Πήρα χωρίς θόρυθο μια καρέγλα και άθισα πλάι στο προσκεφάλι της άπ' τ' άλλο μέρος το κρεβατιού.

Μέσα στη βαθειά σιωπή της κάμαρας ακούονταν τώρα μονάχα ή αποκαμωμένη ανάσα της γρηάς, άταχτη, τότε σιγανή σαν άναπνοή παιδιοῦ, τότε βαρειά μ' ένα θραχνό σφύριγμα, σά γαργάρα που άνεθαίνει από κανένα πηγάδι. 'Η φλόγα του κερυού έτρεμε, κατόπι άκίνητοῦσε κ' ύστερα αφήλωνε τρομαχτικά. Οι δυό γυναίκες βουβές έσυλλογίζονταν. 'Εκει, άπάνου άπ' τὸ κρεβάτι χαμογελοῦσε γλυκά ή εικόνα ενός παιδιοῦ. 'Η ζέστη ήταν άνυπόφορη. Οι άστραπές γένουνταν τώρα συχνότερες και τὸ μούγκρισμα της θροντής ολο κ' έσίμωνε. 'Η πόρτα της κάμαρας άνοιγονταν στο πυχτό σκοτάδι της σάλας. 'Ωρες ίσως νά θάσταξεν αὐτή ή σιωπή. Κανένας δέ μιλοῦσε. Καρτερούσαμε. Τὸ μάτι μου πήγαινε άφηρημένα από τὸ πρόσωπο της άρρωστης που έσθυνε λίγο λίγο και γένουνταν άγνωριστο κάτω άπ' τοὺς κρύους ἰδρους και τοὺς τραγικούς μορφασμούς της άγωνίας, στη νέα που σώπαινε πάντα με τὸ κεφάλι γερτό στο στήθος.

'Ηταν μιὰ μορφή αὐστηρά έμμορφη με μεγάλο άνοιχτὸ μέτωπο καιμάτια βαθιά και σκερτικά. Τὴν έβλεπα με τὴ φαντασία κορίτσι τρελλό ὅπως μου τὴν εἶχε ζωγραφίσει με τ' άπλά της λόγια ή γρηά και άνάστηνα στο πλάι της τὸν πεθαμένο που τὴν άγάπησε. Σκερτόμουν ακόμα πὺς ίσως οι ίδιες ίδιές θά γυροῦσαν αὐτὴ τὴ στιγμή και στο δικό της κεφάλι. Σὲ λίγο ή μυστικὴ κ' έμμορφη ζωγραφιά του καλοῦ καιροῦ θά σῶνουνταν ὀλότελα από τὰ χρόνια. 'Υστερα άπ' εκείνονα έρευγε κ' ή γρηά, τὸ σπίτι θά κλεινε. Θά 'μνε μονάχα μιὰ γλυκειά ενθύμηση στην καρδιά και τίποτα άλλο. Κανένας δέ θά ξανάρχονταν πίσω.

Τὸ κερί χαμήλωνε χαμήλωνε παράξενα. 'Η άρρωστη έκέρωνε σιγά. Τὸ στόμα της εἶχε τώρα άνοιξει, τὸ στήθος άνεδοκατέβαινε άργά και με δυσκολία. Κάποια άγωνία βαρειά, σαν ὄνειρο θλιβερό, σφιχτόδενε τὴν κάμαρη που μόλις έρεγγε. 'Η μητέρα της νέας με τὸ κεφάλι άκουμπισμένο στο χέρι ήταν άκίνητη σαν άγαλμα σκοτεινό. Συλλογίζονταν ή κοιμόνταν. Τὸ κερί κατέβαινε, κατέβαινε. Μέσα στη βαθειά σιωπή ή παληά σκάλα έτριξεν έξω στη σάλα. 'Η νέα άνασήκωσε τὸ κεφάλι και με εἶδε που τὴν έβλεπα! 'Η ματιά ήταν παγωμένη από έναν άοριστο φόβο. 'Εγύρισε και εἶδε στην άνοιχτὴ πόρτα. Μιὰ άνατριχίλλα μου έσεισε τὰ κόκκαλα. 'Εκύτταξα κ' έγώ στο πυχτὸ σκοτάδι της σάλας, και πρᾶμμα φοβερό, και ή μητέρα της νέας ὡσαν νά ξύπνησε ξαφνικά έκαμε κι αὐτὴ τὸ ἴδιο. Μιὰ δυνατὴ άστραπή φωτίσεν άπότομα τὴν κάμαρη. 'Εθρόντησε. Τὸ σπίτι έσειστηκε συθέμελα. 'Η τρικυμία εἰξέσπανε. 'Ενας λυσσασμένος άνεμος έδερνε έξω τὰ δέντρα, έσφύριζε στα παράθυρα, έκαμε τίς κλειδωσιές του σπιτιοῦ νά βογγοῦνε. Χοντρές σταλαγματιές χτυποῦσαν τὰ τζάμια. Οι θροντές και οι άστραπές ακολουθοῦσανε τώρα ή μιὰ τὴν άλληνα.

'Εξαφνα ή έτοιμοθάνατη έκούνησε τὰ χέρια. 'Εσηκωθήκαμε ὄρθοι και πλησιάσαμε στο κρεβάτι. Τὰ μάτια της ήταν ὀρθάνοιχτα. 'Εσταθήκαμε χωρὶς μιλιά.

Σ' ένα δυνατό φύσημα του άνέμου ή σκάλα ξανάτριξε. Τότε, σαν νά τὴν τράβηξε κάποια δύναμη άπόκοσμη, ή γρηά άνασηκώθηκεν άργά, τὸ βλέμμα της έγυάλιζε παράξενα και τ' άσπαρκά της χείλια τὰ σήκωνε στις άκρες ένα γέλοιο αλλόκοτο και παγερό που θύμιζε τὸ γέλοιο τῶν σκελετῶν. 'Εστήλωσε τὸ μάτι στην πόρτα που έχασκε και εἶπε: — «Καλῶς τονα! έλα, παιδί μου, σ' έρύλαγα!» 'Η φωνή της ήτανε βαθειά σαν ν' άνέβαινε από κανένα θυθὸ άφάνταστο. ('Ανατριχιάζω ακόμα σαν τὸ φέρνω στο νοῦ μου). Και ή ματιά της τρελλή, φωσφορένια ακολουθοῦσε κάτι άόρατο σ' έμάς που προχωροῦσε ρυθμικά άπ' τὴν ὀρθάνοιχτη πόρτα πρὸς τὸ κρεβάτι της. 'Η φρίκη μου έπάγωσε τὸ αἷμα. Τὴν ἴδια στιγμή μιὰ φοβερὴ πνοή άνοιξε τὸ κλειστὸ παράθυρο, τὸ κερί έσθυσε και ὅλα χαθήκανε στο πυχτὸ σκοτάδι.

'Όταν ξαναβρίσκοντας τὸ λογικὸ έσφάλιξε τὸ παράθυρο και άναψα τὸ κερί ή καλή γρηά ήτανε νεκρή. Τὸ μάτι της έδλεπεν ακόμα τὴν πόρτα μὰ εἶχε τὴν άψυχη θαλάδα του γυκλιοῦ. 'Η νέα εἶχε λιγοθυμήσει. 'Εκλεισε για πάντα τὰ θλέραρα της πεθικμένης και βοήθησε τὴ φτωχὴ μητέρα, νά συνεφέρει τὴν κόρη της—Κύρια, μου εἶπε παρακκλεστικά, σαν συνήρτε. Θέλω νά φύγω άπ' εἶδω. Δέν μπορῶ νά μείνω περισσότερο.

'Επήγα κ' έρόναξα μιὰ σαδανώτρα και κατόπι μέσα στο σκοτάδι και στην τρικυμία, στη βροχή και στις άστραπές ὠδήγησα τὴ δυστυχισμένη νέα στο σπίτι της.

'Ιούλιος 23. —'Ο λάκκος της γρηάς σκέρτηκε πλάι στο μνημα του παιδιοῦ της. Τὸ σπίτι κλειστηκε. Οι άράχνες και ή σκόνη θά σκεπάσουνε σὲ λίγο ὅ,τι άφῆκεν ὁ θάνατος.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Προσομοιωθην τοῖς καταβαίνουσιν εἰς λάκκον. . .
Και πάντας τοὺς μεταφορισμοὺς σου έπήγαγες εἰς' ἐμέ. . .

ΔΑΥΙΔ

I

'Η μεγάλη σιωπή σφράγισε τὰ χείλη της γρηάς. 'Η ιστορία του φίλου μου άπόμεινε μισή. Τὸ σημειωματάρι που μ' άφηκε θά μου μάθη τὰ λοιπά.

Σημειώσεις τοῦ φίλου μου. —'Επέρασαν εἰς μῆνες που παντρεύτηκα. Πρῶτῶ τὸν έαυτὸ μου πὺς γένηκεν αὐτό, γιατὶ γένηκε και δέν παίρνω καμμιάν

απόκριση. Αισθάνομαι μονάχα πώς έκαμα κάτι κακό κι αδιόρθωτο. Κακό γιατί δεν μπορώ να δώσω την εύτυχία στη γυναίκα μου, αδιόρθωτο γιατί εκείνη μ' αγαπά μ' όλη της την ψυχή και γιατί εγώ την έκαμα να μ' αγαπήσει. Ήταν μικρή, άγνωστη, καλή και μ' έπίστεψεν εύκολα. Δέ θέλω να συχωρέσω τον εαυτό μου. Θα ήταν μάταιος έγωϊσμός να προσπαθήσω να δείξω πώς δεν έφταιξα, αφού κανένας δε ξέρει τίποτα κι αυτά που γράφω εδώ θα τα σκίσω ίσως πριν πεθάνω, μα είναι αλήθεια πώς κ' εγώ έπίστεψα για μια στιγμή πώς τα περασμένα είναι πεθαμένοι που λησμονιούνται. Είπα, στην ένοχή μου άφροσύνη, ή αγάπη της θα με κάμει να ξεχάσω ό,τι δεν πρέπει να θυμομαι πειά. Και οι πρώτες μέρες, οι καλές επέρασαν με τή μέθη αυτής της ιδέας. Ήταν άνοιξη τότε και ό,τι τραγουδούσαν στην ψυχή μου οι γαλάζιες νύχτες τα λουλούδια, οι ευωδίες, ή χαριτωμένη της υπαρκτή που πρόβαλε σαν ένα ήλιμαμάγελο στη συννεφιά της ζωής μου, τα θάρρεψα αιώνια. Πώς θα σβυνε όλο αυτό τό φως; Η περασμένη εικόνα εθάμπωνε, εθάμπωνε, είπα, έχάθηκα.

Δεν έχάθηκα. Όταν στοχάστηκα την αλήθεια ήταν άργαί. Η ζωή μου είχε δοθεί άλλου και πήρα την πικρήν απόφαση να κρύψω τον εαυτό μου πίσω απ' την προσποίηση, να ζω στο έξως την ψεύτικη ζωή των δυστυχισμένων που δε μπορούνε ν' ανοιχτούν σε κανένα, γιατί κανένας δεν πρέπει να τους συχωρέσει.

Θυμομαι τό γάμο μου. Ένθύμηση που έρχεται σ' όλους σαν τή μακρινή πνοή κάποιας άνοιξης που δε θα γυρίσει πειά. Έμένα ή ανάμνηση αυτή μου κάμει κόπο, δεν έχει τή δροσιά μιας άρχης, δε μου φέρνει καν τή γλυκόπικτη άνατριχίλα μιας δυστυχίας που πήρε τή συμπαθητική χλωμάδα των περασμένων. Μου σφίγγει την ψυχή σαν μια ύψη βαρειά κι αλύπητη, σαν κάτι που αν φύγει απ' τό μνημονικό μου θαρρώ πώς θα ήσυχάσω, και θα ξαναγυρίσω στο φως.

Θυμομαι ένα κερύ κίτρινο, νυσταχτικό, που έρώτιζε μίαν άγονία άπυρκαυμένη και μίαν άνυπόπτη χαρά κ' έχω άδιάκοπα τήν άρρωστή του φλόγα στα μάτια μου. Μια κάμαρα όπου ή άνάστα των κινούργιων επίπλων άνακατόνονταν με μια δυνατή μυρωδιά κολώνικς και με τό θαρύ άρωμα χρυσανθέμων που ξεψυχούσαν κάτι σαν άτμοσφαίρα άρρώστιας και θανάτου. Έτσι τα αισθανόμουν εγώ. Πόσον καιρό έβλεπα τό φως εκείνο ν' άνάφτη σαν έρχονταν ή άτέλειωτη νύχτα φέρνοντας τή φοδερήν ώρα του ύπνου και της σιωπής! Πόσον καιρό μου έμεντούσε τά νεύρα ή άνυπόφορη εκείνη μυρωδιά των επίπλων, της κολώνιας και των χρυσανθέμων. Κ' ή γυναίκα μου ήταν έμμορφη και καλή σά μίαν άχτίδα ήλιου που θερμαίνει, κ' έπίστευεν ακόμα στην αγάπη μου και ή αγάπη αυτή ήταν ή ζωή της. Άλλοίμονο! Την έβλεπα στο φως του κεριού να κοιμάται άμέριμνη με τό χαμάγελο ακόμα στα χείλη, τό χαμάγελο που της έδωκεν κοιμίζοντάς την τά λόγια μου, λόγια που δεν αισθάνθηκα και που της έλεγα κάθε μέρα τά ίδια, πάντα τά ίδια, για να

την κρατώ στην άπάτη, και να μην την άκούω πειά να με ρωτά αν την αγαπώ. Αυτό με τό ρωτούσε συχνά: καλλίτερα να με φαρμάκωνε τόσες φορές.

Την έβλεπα που κοιμώνταν! Τό στήθος της άνεδοκατέδαινε ήσυχα κάτω απ' τ' άσπρα σκεπάσματα, τά κλειστά της μάτια έτρεμαν κάτω απ' τά ίσκιερά βλέφαρα. Που και που τό κορμί ξαφνίζονταν! Την έβλεπα έτσι με τις ώρες, κ' εγώ δεν ήξευρα γιατί, έννοιωθα όμως βαθιά την άνάγκη να τή βλέπω έτο κοιμισμένη, βουθή, άνκίσθητη σά νεκρή... Και τό άρρωστο κερύ τρεμόσβυνε και τά χρυσάνθεμα με τήν κολώνια μ' έπνιγαν, μ' έτρέλλαιναν. Λίγο φως! Λίγον άέρα! Η τρομαχτική σιωπή μου πλάκωνε την ψυχή. Ήθελα να ρωνάξω! Έκλαια!

Την άλλη μέρα τό πρωί θα ξυπνούσε, θα μου έλεγε πώς μ' αγαπώ, θα μου έδειχνε την αγάπη της με χίλια δυό χείδια. Θα έννοιωθα πάλι την ίδιαν άκατανόμαστην άνατριχίλα στο άγγιγμά της, θα της άπαντούσα πάλι με ψευτιές και αυτό θα έξκκολουθούσε μέρες, μήνες, χρόνια, όσο που θα ζούσα μίαν αλωνιότη! — Όχι! ήταν αδύνατο! Θα της έλεγα την αλήθεια!... την αλήθεια; Πώς; Αυτή έξούσε με τήν αγάπη μου. Τό ήξευρα, τό αισθανόμουν. Μα έπρεπε να δραθή ένα τέλος. Ένοιωθα τό μυαλό μου να σφίγγη, να σφίγγη, να μου πονή. Θα τρελαινόμουν αν δεν έσωθεν αυτό τό μαρτύριο! Έπρεπε να της πώ την αλήθεια! Θα παρηγοριόταν ή θα... πέθαινε!... Θα πέθαινε!... Θα την άντίκρυζα έτσι πεθαμμένη, χωρίς θεωριά, μέσα στα κάτω σκεπάσματα, με τά βλέφαρα κλειστά όπως τόρρα που κοιμώνταν. Τό στήθος της μονάχα θα ήτανε άκίνητο πειά και τά μάτια δε θα ξανάνοιγαν να με δούνε. Θα κλαία, θα κλαία πικρά γιατί κάτι πολύ δυνατό με είχε δεσει μαζί της, μα ή λύπη μου θα περνούσε όταν δε θα την έβλεπα πειά, θα φευγε σιγά σιγά από τή ζωή μου και θα σβύνονταν όπως όλα όσα άφήνουμε πίσω μας. Και θα ήρισκα ξανά τό φως, τή λευτεριά, τήν αγάπη. Θα έγύριζα στην άλλη, τή μυριπόθητη που ή ένθύμησή της είχε ξυπνήσει στην ψυχή μου, με όλη τή δροσιά και τις άόριπτες έπιθυμιές μιας άνοιξης.

Και μεθυσιμένη απ' τή πιθανότη μιας τέτοιας άλλαγής ή φαντασία μου ξανάπιανε τόσα όνειρα άρχισμένα σιμά της, όταν μου θερμαίνει ακόμα τήν καρδιά τό παιδικό της μάτι και ή ζωή μου ήταν όλη μίαν άπέραντη χρυσή έλπίδα, ζωντάνευε μαγικές λεπτομέρειες, σκηνές νυσταγιές αγάπης κ' εύτυχίας! Την έβλεπα νύφη, όλόξανθη και λευκοντυμένη να μπαίνει ξανά νικήτρα στην υπαρκτή μου φέρνοντας μαζί της πίσω ό,τι έμμορφότερο κι άρμονικότερο είχα νοιώσει στον κόσμο. Ω! πόσα είχαμε να πούμε από τότε που χωριστήκαμε! Σε τί γλυκές τρέλλες θα ξεχύνονταν ή παληά αγάπη που είχε βλαστήσει απ' την παιδικία κούνια που είχε θρεφτεί με τόσες χαριτωμένες ένθύμησις, θανατωθεί με τόσες βουδές λαχτάρες απ' τον καιρό που είδαμε για στερνή φορά ό ένας τον άλλο! Και ή πλανεύτρα αυτή εικόνα μιας πιθανής εύτυχίας, ζωήρευε στο νού μου, ζωήρευε

τόσο ώστε να γίνεται ελπίδα κι από ελπίδα μια ξέφρενη δεβαιότητα. Κατόντησα να θαρρώ πως ή ζωή μου αυτή ήταν κάτι προσωρινό, κάποιο θάρρ όνειρο που θα σβυνε τέλος σ' ένα γλυκό ξύπνημα. Είχα ανάγκη να το πιστεύω αυτό και το πίστευα. Θεωρούσα το χαμό της γυναίκας μου σαν κάτι πεπρωμένο, και, πρώτα φοβερό, περίμενα την εκπλήρωση αυτού του πεπρωμένου με κάποιαν άνυπομονησία!

Εκείνη επλάγιαζε πάντα πριν από μένα. Της έλεγα πως είχα πολλή δουλειά κ' έμενα στην κάμαρά μου. Με καλονόχιζε με το καλό της χαμόγελο, ύποταχτική, στοχαστική, ευκολόπιστη. Όταν αισθανόμουν τον έαυτό μου μονάχο, ανάσαινα, σά να φευγε κάποιο μεγάλο θάρος απ' επάνω μου. Και καθόμουν μπροστά στο τραπέζι μου να δουλέψω. Μάτια προσπάθεια! Οι ίδιες σκέψεις μ' έκυρίευαν, σκέψεις άνυπόφορες που μ' εκαιγαν το κεφάλι. Έσηκονόμουν και περπατούσα μέσα στην κάμαρα, άλλαζα τη θέση των αντικειμένων για να γελάσω την άνησυχία που με βασάνιζε.

Σε λίγο έδλεπα πως δέ μ' ώρελούσε τίποτε κ' ή μοναξιά. Έκλεινα τα βιβλία, συμμάζευα τα χαρτιά μου λέγοντας πως θα δούλευα την άλλη ημέρα. Μοῦ φάνονταν πως είμαι κουρασμένος και πως ένύσταζα. Έσβυνα το φως και πήγα να δίχως θύρο στην κάμαρη της γυναίκας μου. Η χαρηχτηριστική μυρωδιά του δωματίου αυτού μ' έκυρίευε όλουθε μόλις έμπαινα εκεί μέσα. Μοῦ φάνονταν σαν ένα παγωμένο χέρι που μου άνοιγε το κρανίο και το κορμί και μου άγγιζε γυμνά το μυαλό και τα κόκαλα. Στη φαντασία μου ή μυρωδιά εκείνη και το κερί με το μυστηριακό του φως έπαιρναν μια παράξενη ύπόσταση έθρηική σ' έμένα. Κ' έλεγα πως ήταν ή καταρραμένη ψυχή της κάμαρας εκείνης. Κι όμως με τραβούσεν αυτή ή κάμαρα! Έπαιρνα ένα κάθισμα και καθόμουν κλάγι στο κρεβάτι. Άνοιγα κανένα βιβλίο και διάβάζα στην τύχη. Δεν καταλάβαινα τίποτα! Η γυναίκα μου κοιμόνταν. Έκυτόταζα περισσότερο εκείνη κ' πρὰ τα γράμματα του βιβλίου.

(Έχει συνέχεια)

ΠΡΩΤΕΣ ΠΕΝΙΕΣ

Η ΔΙΗΓΗΣΗ ΤΗΣ ΓΡΗΟΥΛΑΣ

Είχα βγή ένα ώμορφο άνοιξιάτικο δειλινό να κάμω ένα γύρο στην έξοχή. Άφηκα όπίσω τα τελευταία χαμηλά κοκινοκέραμα σπιτάκια του χωριού μου, και πήρα τον τρανό δρόμο πώφερνε άψηλά στην ουρανόφραστη τούμπα. Τι χαριτωμένη μοῦ φαινόταν ή έξοχή! Τα χωράφια πρασινισμένα γτυπούσανε στη ματιά σαν ώμορφα τετράγωνα ριγωμένα πέρα ως πέρα με τα όλόισα αλάκια τους, ή τρανή στράτα με τα γυαλωμένα χαλίκια της κι ή ήλιολουσμένη τούμπα έχρύσιζε απ' τις άχτιδες του ήλιου που έδυε.

Άπ' έδω κι από κεί της στράτας τα βάτα πρασινίζανε και ή τριανταφυλλιάς φαινόταν με τα ρόδα τους σά νυροῦλες ροδοστεφανωμένες. Στο θάθος πέντε έξη καθάκια ύηρώνονταν σαν στήλες καλοσκάλιστες που περήφανα θέλανε να φτάσουν τον όλογάλανο ουρανό. Κάτι πεταλουδίτσες μαριόλικες με τα μεταξόλαμπρα φτερούγια τους χαμοπετούσαν γύρω στα μωσχερά λούλουδα και μερικά γλυκόφωνα και λιγερά πουλάκια ψάλλανε τη θεϊκή μελωδία τους ανάμεσα στα φυλλώματα κάποιου πελώριου δέντρου χαιρετώντας τον όλοπύρινο ήλιο που χάνουνταν άγάλι' άγάλια πίσω απ' τη θεώρατη τούμπα.

Τι ώμορφη που είναι ή πλάση; συλλογιζόμουν κλάι με κατάνυξη απ' το μεγαλείο αυτό ψιθύριζα ανάμεσα στα δόντια μου κάποιους στίχους άγαπημένους μου. Τι εύτυχία να την άπολαμβάνη κανένας! Κι άπορροφημένος απ' την άφάνταστη αυτή ώμορφία, θυθισμένος σε κάτι σκέψεις και στοχασμούς που συχνά πυκνά σε τέτοιες στιγμούλες μοῦ έρχονται στο νοῦ, περιπατούσα τα μάτια μου έχοντας καρφωμένα στο άντικυρνώ ύψωμα...

Ένα γλυκό κελάδισμα πύθγαινε από μια θάττο, με ξανάφερε στον έαυτό μου και τότες έννοιωσα πως άρχινησε σιγά σιγά να πλακίωνη το σούρουπο. Γύρισα στις φτέρνες μου και ξαναπήρα το δρόμο. Κάτω στον κάμπο, ανάμεσα στα πυκνά δέντρα φάνονταν τα σπιτάκια του χωριού μου, χαμηλά κι ώμορφο χτισμένα, άσπροκόκκινα και ποιητικά. Καῦμένο χωριό μου θα σε ξαναϊδῶ άρα γε ξανά τέτοιο που σ' άφηκα φωτοχημένο και ζωηρό;

Άπό ένα δρομάκι παράμερο μια μαυροφορεμένη γρηούλα ξεπρόβαλε. Σιγά σιγά με το σαλάκι της, με το χονδρό ραβδί της περπατούσε, και σά σκιά διακρίνονταν ζωτική μέσα στο άγεροδιάφανο σκοταδάκι.

—Το ξέρεις από που γυρνάει, στοχάστηκα, από κανένα χειμάδι που πήγε κλά διη το παιδί της, για από κανένα πρασινισμένο χωραφάκι της. Και άθελα

ὁ νοῦς μου ταξίδευε στὸ σπιτάκι τῆς ποῦ θὰ πᾶν σὲ λίγο, στὰ ἐγγονάκια τῆς ποῦ θὰ τὴν τριγυρίσουν χαρούμενα κι' ἀγγελόμορφα, καὶ στὴ γατίτσα τῆς ἀκόμα ποῦ θὰ τῆς ἀνέδη στὴν ἀγκαλιά. Καὶ συλλογιζόμουν τὴ χαρὰ ποῦ θὰ γλυκοπλανιέται στὸ πρόσωπό τῆς τ' ἀγιασμένο, σὰν δὴν τὰ φιλάκια τῆς πότε στὸ ἓνα καὶ πότε στὸ ἄλλο ἀγγελούδι τῆς. Σὲ λίγο τὴν πρόφτασα, μὰ εἴτανε τόσο βαθιὰ βυθισμένη στὴ συλλογὴ ποῦ δὲν μὲ ἔνοιωσε καθόλου.

— Καλησπέρα, μάνα, τῆς εἶπα καὶ στάθηκα δίπλα τῆς. Δὲν ξέρω, μὰ μιὰ γλύκα μοῦ ἔρχεται νὰ μιλῶ μὲ γρηγοῦλες τιμημένες καὶ μὲ παιδάκια χαριτωμένα. Γι' αὐτὸ καὶ τώρα δὲ θάσταξα, μὰ μίλησα τῆς γρηγοῦ. Ἐκεῖνη κοντοστάθηκε καὶ μισοσήκωσε τὸ κεφάλι τῆς ἀπάνω μου. Σκοτάδι εἴτανε, μὰ θαρρῶ πὼς τὸ πρόσωπό τῆς τ' ἀγγυρόσκεπο εἴτανε ραγισμένο, καὶ τὰ μάτια τῆς κοκκινισμένα τριγύρω.

— Καλησπέρα, παιδί μου, μ' ἀποκρίθηκε μὲ τὴν τρεμουλιαστὴ τῆς φωνούλα, καὶ ξανάρχισε τὸ σιγαλὸ τῆς δρόμο. Μιὰ σιωπὴ ἀκολούθησε. Τὸ ἀργυρόχρωμα μισοφέγγαρο ἔριχνε ἓνα θαμπὸ φῶς καὶ μέσα σ' ἐκεῖνο κύτταζα τὴ συντρόφισσά μου. Μιὰ σ' ἐψῆ μοῦ τάρκασε τὸ νοῦ, καὶ μιὰ περιέργεια ἀνίκητη μὲ σφιχτόπιανε. Μοῦ φάνηκε πὼς ἡ γρηγοῦλα ἔκλαιγε, κ' αὐτὸ μοῦ πλήγωνε τὴν καρδιά. Τί εἶχε ἡ μανοῦλα μου κ' ἔκλαιγε; Ποιὸς ἦταν ὁ πόνος τῆς; Ἀπὸ ποῦ ἔρχότανε; Εἴτανε τὰ ρωτήματα ποῦ μοῦ φανερώνονταν.

— Κι' ἀπὸ ποῦ ἔρχεται καλὴ μου γρηγοῦλα; τῆς ρώτησα δισταχτικὰ, γιὰ τὴν ἔνοιωθα πὼς θὰ τῆς κάμη κακὸ τὸ ρωτήμά μου. Ἀργαύτσια βλέπω ἀπομεινες καὶ τὸ σκοτάδι σὲ κατάπιεσε στὸ μεσοδρόμο.

Ξανασήκωσε τὸ κεφάλι τῆς, μὲ ξανακύταξε καὶ μὲ τὸ ραβδί τῆς μοῦ ἔδειξε στὰ δεξιά.

— Ἐ! ἀπὸ ἐκεῖ μοῦ εἶπε. Γύρισα καὶ εἶδα ἐκεῖ ποῦ μ' ἔδειχνε. Ἦταν ὁ δρόμος πῶς σ' ἓνα γειτονικὸ χωριό.

— Ἀπ' τὸ γειτονοχωριό μανοῦλα;

— Ὁχι, παρεδῶθε. Παρεδῶθε; Ἦξερα καλὰ πὼς δὲν εἴτανε κανένα ἄλλο χωριό κοντώτερα.

— Ναι, παρεδῶθε, ἀπὸ ἓνα χωριουδάκι μὲ ἄσπρα σπιτάκια. Τὴν ἔδλεπα ἀπορημένος. Ποιὸ εἴταν τὸ χωριὸ αὐτὸ μὲ τὰ ἄσπρα σπιτάκια; — Καὶ τὰ ψηλά τὰ δέντρα πρόσθεσε ἡ γρηγοῦ. — Καὶ τί ἤθελες ἐκεῖ μάνα;

— Πῆγα νὰ γειτονέψω, μοῦ ἀπάντησε ξηρὰ ξηρὰ, πῆγα νὰ ἴδω τὴν κόρη μου, τὴν παρθένά μου, καὶ τὸ λεβέντη τὸν καλὸ τῆς.

— Ἐχεις κόρη πανδρεμμένη στὸ χωριὸ ἐκεῖνο; Νὰ σοῦ ζήσουν καλὴ μου γρηγοῦλα, νὰ τοὺς χαίρεσαι.

— Ναι, . . . νὰ μοῦ . . . ζήσουν, μουρμούρισε σαρκαστικὰ ἡ συντρόφισσά μου ποῦ μ' ἔκαμε ν' ἀνατριχιάσω, θέλεις νὰ σοῦ εἰπῶ τὴν ἱστορία τους; Δὲν εἶναι καὶ μεγάλη. Θὰ μᾶς πᾶν ἴσα μὲ τὸ χωριό.

— Ἀν σ' ἀρέση μανοῦλα.

— Μ' ἀρέσει; Ἄ! δὲν εἶναι καὶ τόσο χαρούμενη. Δὲ σὲ κάνει νὰ γελάς

οὔτ' ἔσένα οὔτ' ἐμένα. Κοντοστάθηκε λίγο, κι' ἀρχίνησε τὴ διήγησί τῆς. Ἐγὼ τὴν ἀκουγα μὲ τὴν καρδιά σφιγμένη καὶ φορτωμένη μ' ἓνα βάρος πνιχτικό.

— Εἶχα μιὰ κόρη, μοῦ εἶπε, τὴν Ἀγγελικά μου, μιὰ παρθένα ἀτίμητη, μιὰ κόρη ποῦ τὴν ζούλευαν ἢ λυγερὲς τοῦ χωριοῦ, καὶ ποῦ τὴν ματιάζανε τὰ λεβεντόπουλα. Μὴ γὰρ δὲν εἴτανε ἀξία νὰ τὴν ἀγαπήσουν; Τὰ ὀλόχρυσά μαλλιά τῆς ποῦ στεφανιώναν τὸ σκαλιστὸ καὶ παχουλὸ τῆς προσωπάκι πλεγμένα σὲ δυὸ πλέξεις πέρταν ἴσα μὲ τὰ πόδια τῆς. Τὰ τρεμόλιανα φρύδια τῆς στόλιζαν τὸ μαρμαρόπλαστὸ τῆς μέτωπο. Τὸ στοματάκι τῆς τὸ αἱματόχειλο ὁμοιάζε σὰν τριαντάφυλλο ὀλακόκινο, καρφωμένο ἐκεῖ στὸ λαξευμένο τῆς πρόσωπο. Κι' ἓνα ἀνάστημα λιγερό, μιὰ ἀσπράδα χιόνινη, μιὰ ματιὰ φλογερὴ εἴτανε μερικὸ ἀπ' τοὺς πολλοὺς ἀνθοὺς ποῦ εἴτανε φορτωμένοι στὸν κῆπο τῆς μορφοῦλας τῆς. Ἔτσι εἴτανε ὁμορφὴ ἡ κόρη μου, μὰ ὄχι μονάχα ὁμορφὴ. Φρόνιμη εἴταν ἡ κοπέλλα μου. Μαγεύσουν ν' ἀκούης τὰ φρόνιμά τῆς καὶ νόστιμα λογάκια καὶ ἡ γλυκεῖα φωνούλα τῆς σ' ἔκαμε ν' ἀνγαλλιᾶζης. Ὡ! τὴν ἀγαποῦσα ἐγὼ τὴν κόρη μου, τὴν ἀγαποῦσα μ' ὅλη μου τὴν καρδιά, ὅπως τὴν ἀγάπας ὅλος ὁ κόσμος, ὅπως ἀπ' ὅλη του τὴν καρδιά τὴν ἀγάπησαν ὁ Μανώλης, τ' ἀνδρειωμένο παιδί τῆς κυρῆς Λασκαρέλαινας. Δὲν μπορεῖς ὄχι, δὲν μπορεῖς, γυιέ μου, νὰ νοιώσης τί εἴτανε ὁ Μανώλης μου. Εἴταν ἓνα κομμάτι μάλαμμα αὐτὸς, εἴταν ἓνας ὁμορφονῆς, ἀπὸ κείνους ποῦ σπάνια συντυχαίνου στὸν κόσμο. Τοὺς ἔβλεπες τὸν ἓνα σιμὰ στὸν ἄλλον. — Ζευγάρι συνταιριαστὸ — νὰ στέκωνται, τὴ γλαυκομέτωπη Ἀγγελικά μου καὶ τὸν τιτανόφυχό μου Μανώλη, καὶ τοὺς καμάκωνες ὄρες ὀλάκερες κ' ἔλεγες μέσα σου:

— Νὰ ζευγάρι θεοένωτο, πολυχρονισμένο νάσαι. Ἐδῶ ἡ γρηγοῦλα συντρόφισσά μου σταμάτησε, ἔβγαλε ἓνα ἀναστεναγμὸ, μὲ κύτταξε κατὰματα καὶ τὴν ὥρα ποῦ στὰ σουφρωμένα μάγουλά τῆς κυλιούνταν δυὸ ὀλοπύρινα δάκρυα, ξανάρχισε.

— Κι' ὅταν μπαίναν στὸ χορὸ στὸ μεσαχώρι, θαρροῦσε πὼς εἴτανε οὐρανοκατέβατοι, τόσο κορμύζεστα χορεύανε καὶ ζηλευτά. Λίγοι θὰ μπορούσαν νὰ τοὺς φτάσουνε στὸ χορὸ. Ἐ! παιδί μου, ξέρεις πὼς εἶναι ἓνας ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ ὀλέπη τοὺς ἄλλους νὰ εὐτυχεῖν, ποῦ ζουλεῖ σὰν φεῖδι πυρωμένο τὴνεὐτυχία τοῦ ἐρωτημένου καὶ τοῦ μπαμπᾶ, καὶ τοῦ κόσμου ὀλάκερου; Ζάει στὸν κόσμο ἓνας καλόκαρδος καὶ τιμημένος λεβέντης; Δὲν τὸν ἀρίνει. Τὸν ἀρπάζει στὴ στιγμὴ. Αὐτὸς εἶναι ὁ Χέρος. Ἐνὰ βᾶσκνο μᾶτι κικροροῖζικο ἔκαμε τὴν Ἀγγελικά μου τὴ λευκοστήθη νὰ πῆσιν ἀρρωστη, καὶ νὰ σῶνεται μέρα στὴν ἡμέρα. Δὲν ἔκαναν τίποτα τὰ δάκρυα μου, τὰ παρκαλετά μου. Δὲν ἔκαναν τίποτα τὰ θερμὰ καὶ ζωοδότικα φιλιὰ ποῦ τῆς εἶδεν ὁ Μανώλης τῆς γιὰ νὰ τῆς χαρίσῃ ζωὴ. Ἡ Ἀγγελικά μου ἡ λυγερὴ, ἡ παρθένά μου ἡ γλαυκομέτωπη μιὰ μέρα τοῦ ἀλωνάρι ποῦ τὰ χωράφια ὄξω ξανθιάζανε κι' ἡ θυμωνιὲς εἶδῶ κ' ἐκεῖ ὀλόχρυσες ὑψώνουνταν, ξεψύχησε ἡ κόρη μου στὴν ἀγκαλιά μας. . .

Ἡ γρηούλα ξεροκατάπιε. Ὁ πόνος τῆς ξέρανε τὸ στόμα. Τὰ μάτια τῆς εἶχαν φλογιστῆ καὶ λάμπαν ἀπὸ σκοτάδι μέσα σὰν κάρθουνα πυρωμένα. Ἐνα γοῖ ξέφυγε ἀπ' τὸ λαρύγγι τῆς.

— Καυμένη μαννούλα, στοχάστηκα, καυμένη γρηά!

— Τὴν πήγαμε. Ξανάρχισε ἡ γρηά, τὴν πήγαμε στὴν τελευταία κατοικία τῆς, καὶ τὸ χωριὸ ὀλάκερο τῆς ξέρανε τὸ κορμὶ τὸ κρῦο καὶ τὸ ἄψυχο μὲ δάκρυ. Ὁ Μανώλης, τὸ δυστυχισμένο παιδί, εἶχε μαρμαρωθῆ. Βουβὸς καὶ πραπινισμένος ρίχτηκε σὲ μιὰ ἄκρη καὶ λαλιὰ δὲν ἔδγαλε. Δὲν εἶτανε καὶ μικρὸ. Ἐχασε τὸ ταῖρι τοῦ ποῦ ἑλάτρινε, τὴν ψυχούλα ποῦ ἀγαποῦσε. Τὶ τοῦ ἀπόμεινε πλεῖα στὸν κόσμο; Ἀχ γιατί νὰ μὴν εἶναι ἱκανὸς ὁ ἄνθρωπος νὰ νικᾷ κάποτε τὸ Χάρο, νὰ γλυτώῃ ἀπ' τὰ νόχια τοῦ ψυχούλες ἀγαπημένες; Γιατί νὰ εἶναι τόσο ἀδύνατος; Δὲν θέλησε νάρθη στὴν κηδεῖα. Δὲν μπορούσε νὰ ρίξῃ πόδι. Ἀπόμεινε σπῖτι καὶ σὰν γυρίσαμε τὸν βρήκαμε νὰ πλῆη στὸ αἷμα του. Τὸ παιδί εἶχε σκοτωθῆ. Ὁ Χάρος μοῦ ἔφαγε δυὸ ψυχές, ὄχι μιὰ μονάχα, κι' ἐγὼ ἀπόμεινα ἀρραπισμένη ἀπὸ δυὸ μου παιδιὰ.

Ἡ φωνὴ τῆς γρηᾶς γένηκε βραχνισμένη, καὶ μούλωξε. Στάθηκε ἔτσι κάμποσες στιγμοῦλες, καὶ σὰν μπόρεσε ν' ἀνασάῃ μοῦ εἶπε.

— Μ' ἐρώτησες ποῦ ἐρχόμουνα! Δὲν σοῦ εἶπα ἀπὸ τὸ χωριὸ μὲ τὰ ἄσπρα σπιτάκια καὶ τ' ἀψηλὰ τὰ δέντρα; Δὲν σοῦ εἶπα ἀπ' τὴν κόρη μου καὶ τὸν κελὸ τῆς; Εκεῖ βαθεῖα εἶναι τὰ μνήμακα, ἐκεῖ εἶμουνα.

Περνούσαμε πλεῖα μπροτὰ ἀπ' τὰ πρῶτα σπίτια τοῦ χωριοῦ. Ἡ γρηά, ἄξαφνα ἔβγαλε ἓνα ἀλλόκοτο γέλιο ἠχηρὸ καὶ παγερό, κι' ἔφυγε ἀπὸ κοντὰ μου. Ἦτανε κι' αὐτὴ τρελλή...

Φλεβάρης 1919.

Ἄν. Β. Χ.

ΑΛΗΘΙΝΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Κάτω ἀπ' τὶς πένθιμες ἱτιές, κοντὰ στὰ γάργαρα νερὰ τοῦ Κιατχανέ, ἐκεῖ ποῦ σ' ἐν' ἀγκάλιασμα παντοεινὸ, σμίξαν ἡ μαύρη γῆ μὲ τὴ ζηλεύτρα σμαραγδένια θάλασσα, πάντα, μὰ πάντα μιὰ τσιγγάνα τραγουδεῖ... Καὶ τραγουδεῖ τῆς θάλασσας τὶς ξωτικιές τῆς ὠμορριές, τῆς θάλασσας ποῦ γνῶρισε γιὰ μάνα, γιὰ ἀδελφὴ καὶ γιὰ ἀγάπη ἀπὸ μωρὸ... τῆς θάλασσας ποῦ τὴν πλανεῦσε μὲ τὰ χάρδια τῆς, καὶ τὰ τραγοῦδια τῆς τὰ πένθιμα καὶ τᾶγωνα... τῆς θάλασσας πῶχει τὰ τέλειμα νερὰ ποῦναι πότε πράσινα, πότε χρυσὰ κα πότε διάφανα, δείχνοντας τὰ χαλίικα τὰ μυριόχρωμα ποῦ κρύβουνε τὰ στήθια τους...

Κάτω ἀπ' τὶς πένθιμες ἱτιές, κοντὰ στὰ γάργαρα νερὰ τοῦ Κιατχανέ, ποῦ φαίνονται χρυσὰ τὸ ἡλιοβούτημα, πάλαι ἡ ἴδια ἡ τσιγγάνα τραγουδεῖ. Τὰ πρὶςβαθὰ τὰ καστανά τῆς μάτια λαμποκοποῦν καὶ στράπτουνε, κι' ἀλλάζουνε τὸ χρῶμα τους κάποτε μὲ τὸ πράσινο νερὸ ποῦ ὁ Κεράτειος ἀπλώνει ὡς ἐκεῖ, κάποτε μὲ τὸ μαῦρο, τὸ βαθύ, τὸ σκοτεινὸ καὶ πένθιμο ποῦ ἀνεοἰνίει ἀπ' τὴ μαύρη τῆς καρδιά...

Κάτω ἀπ' τὶς πένθιμες ἱτιές, κοντὰ στὰ γάργαρα νερὰ τοῦ Κιατχανέ, ἀκόμη ὡς τώρα ἡ τσιγγάνα τραγουδεῖ... Κι' ἐνῶ τὰ χέρια τῆς σηκώνονται ψηλὰ, χτυπῶντας τὸ ἀγαπημένο τέρι τῆς, ἀφήνει νὰ τῆς φύγῃ ἀπ' τὰ στήθια τῆς τὰ πονεμένα, τὰ τσιγγάνικὰ τῆς στήθια, ἀναστεναγμὸς, ποῦ ἐνωμένος μὲ τῆς θάλασσας τὸ κλέφτιο τὸ χάρδι, φεύγει ψηλὰ στὸν οὐρανὸ σὰ σύννεφο...

Κάτω ἀπ' τὶς πένθιμες ἱτιές, κοντὰ στὰ γάργαρα νερὰ τὸν Κιατχανέ, τώρα ἀλλοιότικ' ἡ τσιγγάνα τραγουδεῖ... Δὲν τραγουδεῖ σὰν πρῶτα... τώρα τὸ τραγοῦδι τῆς εἶναι κλάμμα, εἶναι παράπονο... Ποιὸς ξέρει ποιονοῦ πήρε τὴν καρδιά ὅπως τῆς πήρ' ἡ θάλασσα τὴν ἐδική τῆς... Ἀχ! ποιὸς ξέρει τί φοβᾶται καὶ τί κλαίει!! Τὸν λυπᾶται τὸ φτωχό, γιατί κι' ἡ ἴδια ξέρει τὸν καὶ μὲ καρδιάς κλειμμένης... Κρίμα ποῦ δὲν τὴν ἀφῆν' ἡ θάλασσα νὰ τότε σπλαχνιστῆ τὸν ἄμοιρο...

Κάτω ἀπ' τὶς πένθιμες ἱτιές κοντὰ στὰ γάργαρα νερὰ τοῦ Κιατχανέ, ἄχ! ἡ τσιγγάνα πικρὰ δὲν τραγουδεῖ... Τὸ δειλινὸ, σὰν εἶδε τὸ χρυσὸ τὸν ἥλιο νὰ βουτιέται μὲς' στὴ ματωμένη ἀγκάλια τῆς θάλασσας, δὲ βάσταξε... Τὸν ζούλεψε καὶ θέλησε κι' αὐτὴ νὰ νοιώσῃ τὴ χαρὰ του, καὶ βουτήχτηκε, μαζὺ μὲ τὸ τραγοῦδι καὶ τὸ τέρι τῆς καὶ μὲ τὸν ἥλιο τὸ χρυσό, γιὰ πάντοτε...

Καὶ ἀπὸ τότες κάτω ἀπ' τὶς ἱτιές, κοντὰ στὰ γάργαρα νερὰ τοῦ Κιατχανέ ἡ καστανὴ τσιγγάνα πικρὰ δὲν τραγουδεῖ... Μόνο ἡ θάλασσα χαιδεύει πὶο γλυκὰ καὶ ναουρῆζει μὲ διπλὸ παράπονο, τᾶψυχο σῶμα τῆς τσιγγάνας ποῦ στὰ βάθη τῆς κοιτᾷ... Κι' ὅταν τὰ πράσινα νερὰ τῆς γίνουν διάφανα, τότες μαζὺ μὲ τὰ χαλίικα τῆς δυὸ λάμπουνε, δυὸ βασιλεύουν μὲσα καὶ... Κι' εἶναι τὰ μάτια τῆς τσιγγάνας τῆς φτωχῆς, ποῦ βρήκε τὴ ζωὴ κι' ὄχι τὸ θάνατο στῆς θάλασσας τῆς τὴ σμαράγδιν' ἀγκάλια.

Μόνο καμμιά φορὰ, κάτω ἀπ' τὶς πένθιμες ἱτιές, κοντὰ στὰ γάργαρα νερὰ τοῦ Κιατχανέ, ἀκούετε τὸ κλάμμα τοῦ φτωχοῦ, ποῦ ἔρχεται καὶ σμίγει τὰ πικρὰ του δάκρυα μὲ τὰ εὐτυχισμένα τὰ νερὰ τῆς θάλασσας, ἴσως καὶ νοιώσῃ ὁ φτωχός, ἀπ' τὴ νεκρὴ τσιγγάνα, τὴν ἀγάπη, ποῦ σὰ ζῶσε τοῦχε ἀρνηστῆ...

Η ΑΓΝΩΣΤΗ

ΣΒΥΣΜΕΝΟΙ ΙΣΚΙΟΙ

Σάν θά γεράσῃς καί βρεθοῦμε κ' οἱ δύο μας μ' ἄσπρα μαλλιά, γυρμένοι πλάι στή γωνιά.

Τότε θ' ἀρχίσω νά σοῦ πῶ ἕνα ἀληθινό παραμῦθι σκαλίζοντας τή φωτιά τῆς γωνιάς πού θά κοντσύῃ νά σβύσῃ. Θέ νά σοῦ πῶ μιὰ ὡμορφη παληά ἱστορία, πού γράφηκε ἀπλά πολύ ἀπλά μές στίς καρδιές μας σάν εἴμασταν νέοι. Θέ νά σοῦ τραγουδήσω ἕνα γλυκό τραγουδί, μιανῆς ἀγάπης περασμένης πού ἀργοσβύστηκε νά ! σάν τή φλόγα τῆς γωνιάς.

Θέ νά σκύψω στό γέρικο πρόσωπό σου, γεμάτο ἀπ' τίς ρυτίδες τοῦ καιροῦ, γιά νά μοῦ χαϊδέψῃς ἀκόμα μιὰ φορά τ' ἄσπρισμένα μαλλιά μου. Θέ νά γείρω πάλε στό στήθος σου γιά νά μοῦ πῆς ἀπό κείνα τά κρυφά λόγια, πού μόνο δύο μας λέγαμε στά νειάτα μας, πού μόνο δύο μας τά νοιώθαμε, τόν καιρό πού οἱ καρδιές μας χτυποῦσαν δυνατά.

Θέ νά σκύψω στή κουρασμένη ἀγκαλιά σου γιά ν' αὔρω κάτι πού ἔχασα ἀπό πρὶν, κάτι πού μόνο σύ μπόρεσες νά με δώσῃς κάτι πού μ' ἔκανε νά καταλάβω πῶς γιά μιὰ στιγμή ἀξίζει νά ζήσῃ κανείς σ' αὐτό τόν κόσμο.

Κ' ἔτσι γυρμένοι κι οἱ δύο κοντά κοντά θέ νά θυμούμαστε τά παληά καί κυττάζοντας τή φλόγα τῆς γωνιάς νά σβύνει, θά σβύνουμε κι ἐμεῖς ἀπλά πολύ ἀπλά σάν τή φλόγα.

ΔΑΜΙΑΝΟΣ ΓΑΛΑΖΟΥΔΗΣ

ΧΑΜΟΙ . . .

*Ἀπόμουχρες ψυχές στεφανοιμένες
ἀφ' τῆς στέρης καὶ ἀχνόντητης ζωῆς τὸ εἶνε
περνοῦν, γυρνᾶν, ἀδόρυβα διαβαίνουν ! . . .*

*Ὅσοι σιὴ γῆ τὴν ἀνούσια ζῆσαν
καὶ τραβάει τους σ' ἀτέλειωτο χαμό . . .*

*Νεκρόφιλες ὑλαρξες φαντάζοντας
κάποτες ζωγραφιοῦνται σιὴ θαμπὴ μνήμη μας
πανώρηες ! Κι ἀφτές ὁμως μιὰ μέρα θά χαθοῦν !*

Σμύρνη

ΔΗΜ. Γ. ΜΙΛΑΝΟΣ

ΧΡΟΝΙΚᾶ - ΙΟΥΝΙΟΣ

ΜΙΑ ΝΙΚΗ

Τὴν Κυριακή, 12 τοῦ Μάη, στήν Ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τῶν Χίων στό Γαλατά, ἐγίνε ἐπίσημα ἡ ἐναρξη τῆς δεύτερης λειτουργίας πού θά γίνε-ται στό ἐξῆς μετὴν καθιέρωση τῆς ἐναρμονισμένης Ἐκκλ. Μουσικῆς τοῦ Κου Σταματιάδη. Μέσα στήν κομψή καί ἀπέριττη Ἐκκλησοῦλα εἶχε συγκεντρωθῆ κόσμος πολλὸς καί ἐκλεκτός, ἀπὸ ἀνώτερους ἀρχηγούς τῆς πολιτείας καί τοῦ κλήρου, καί ἀπὸ πολλοὺς λογίους καί ἐπιστήμονες, ἀπὸ ἀνθρώπους δηλ. πού ἐνωίωσαν τὸ μεταρρυθμιστικὸ αὐτὸ ἔργο γιὰτὶ δὲ θελήσανε νά τὸ ἐξετάσουνε μετὰ τὸ μικροσκοπίο τῆς συμφεροντολογίας, πού τόσο χυδαῖα πολέμησε, καιρὸ τώρα, μιὰ προσπάθεια τόσο εὐγενεϊκῆ.

Γιὰ κείνους πού γνώρισαν καλά τὸν ξεχωριστὸ ἐπιστήμονα καί κατὰ συνέπεια ἀντελήφθησαν πρὸ πολλοῦ μετὰ πόση συγκινητικὴ ἐγκαρτέρηση ἀγκάλιασε ὀλόκληρα χρόνια μιὰ ἰδεολογία -- τόσο ἐξ ἄλλου θετικὴ -- ἢ ὀριστικὴ πιά ἀναγνώριση τοῦ ἔργου του εἶνε ἡ φυσικὴ ἐξέλιξη κάθε σοβαρῆς μεταρρυθμιστικῆς δουλειᾶς, πού ὅσο καί ἂν ξαρνίσῃ στήν ἀρχὴ τοὺς μικροὺς καί ἀγνωροὺς θά φθάσῃ μιὰ μέρα στό μοιραῖο ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιτυχίας.

Γιὰτὶ τὰ μεγάλα ζητήματα εἶνε φυσικὸ νά λύνονται ἀπὸ τίς λίγες φωτισμένες μονάδες πού μας χαρίζουνε μαζὺ μετὰ τὸ ἔργο τους καί τὸ συγκινητικὸ ἔμμορφο παράδειγμα τῆς ἐπίμονης δουλειᾶς πού χρειάζεται γιά νά διμυουργηθῇ κάτι μεγάλο καί ἀψηλό. Καί ἕνας ἀπὸ τοὺς λίγους αὐτοὺς εἶνε καί ὁ Κος Σταματιάδης. Ἀγκάλιασε ἀπελπισμένα μὲ παληχαρῖσια τὸ ὄρατο του ὄνειρο πού τὸ ὀλέπει σήμερα περήφανα νά παίρνῃ σάρκα καί ὀστά. Ὅχι δάφνες, ὄχι ζητοημίεις ! Μιὰ φύση τόσο ἰδεολογικῶς ξεχωριστὴ δὲν θά κατέρχονταν ποτὲ στό χυδαῖο κατάντημα τῆς δημοσιογραφικῆς ρεκλάμας πού εἶνε ἐξ ἄλλου τόσο προσιτὴ σ' ὅλους σάν ἐμπορικὸ ἀντικείμενο πού εἶνε.

Τοῦ φτάνει ἡ ἠθικὴ ἱκανοποίηση, ἡ μόνη ἀμοιβὴ κάθε ἀνώτερης ἀτομικότητος. Ἐπειτα εἶνε πρὸ πολλοῦ σεβαστὸ τὸ ὄνομα τοῦ ξεχωριστοῦ ἐπιστήμονα καί πολὺ τιμητικὰ γνωστὸ μέσα στοὺς ἐργάτες τῆς Νεοελληνικῆς ἰδέας. Κι ἂς τὸ σημειώσουνε καλὰ αὐτὸ οἱ μουσικολογιάτατοι ἀρχόντες, πού ἐχυρώθηκαν πίσω ἀπὸ ἔθνικες παρακαταθήκες γιά νά βεβηλώσουνε μιὰ ἀνακαινιστικὴ ἐργασία τόσο ἀξιοθαύμαστη.

Γιὰτὶ αὐτὴ ἐπὶ τέλος ἡ ἐμμονὴ στὰ πάτρια, αὐτὸς ὁ γρανιτένιος τοῖχος πού ὑψώνεται γιγάντειος μπροστὰ σὲ κάθε προοδευτικὴ λαχτάρα τῆς καρδιάς μας, αὐτὴ ἡ πεισματάρικη προσήλωσις πού μᾶς πότισε τὴ νάρκη αἰῶνῶν

ολάκαιρους, ήταν δικαιολογημένη σαν μοναδική σανίδα σωτηρίας που μπορούσε να εμποδίσει το αφάνισμα της φυλής μας κάτω από τάλυπητο χέρι του δεσπότη.

Μά σήμερα με την πολιτική μας ελευθερία, είνε καιρός να έχουμε όφθαλμούς για να βλέπουμε και ώτα για να ακούμε.

Έξ άλλου, δεν καταλαβαίνουμε πια καταστροφή μπορούσε να γίνει για την Έθνική Έκκλη. μουσική μας, αφού ο Κοσ. Σταματιάδης βασίστηκε ακριδώς σ' αυτήνα. Ίσως να μην έφτασε ακόμη τέλεια στο σκοπό του' υπάρχουν βέβαια σημεία για τα οποία ίσως θα δουλέμη πολύ ακόμα.

Κι αυτό το ξέρει καλά ο άνθρωπος που ξώδεσε τόσα χρόνια της ζωής του πάνω στο μουσικό αυτό τελέρο.

Μά' γι αυτό ακριδώς είνε χρέος και χρέος ιερό να του δώσουμε το χέρι όλοι όσοι νοιώσανε μέσα τους το φτερούγισμα για κάποια μελλούμενη τεχνική δημιουργία, για κάποιο άρτιώτερο φανέρωμα που θα μας δώσει μια μέρα θεμελιωμένη πάνω σε φόντο έθνικό μια πρωτότυπη μουσική έργασια.

Ο «Λόγος» που θεωρεί τιμή του λογιάζοντας φίλο και συνεργάτη τον ξεχωριστό επιστήμονα, χαίρει μ' ιδιαίτερη περηφάνεια την επιτυχία του αυτή. Και συγχαίρει όλoκαρδα τα προσδευτικά μέλη της Έπιτροπής που με την εύγενικά τους πρωτοβουλία συνεχίζουν το φωτεινό έθνικό έργο τόσων φημισμένων παιδιών της τιμημένης Πατρίδας τους.

ΛΥΣΠΟΙΝΑ ΜΠΕΚΕ

«ΔΙΟΝΥΣΟΣ»

Με μεγάλη μας χαρά αγγέλουμε τη μελλούμενη έκδοση στην πόλη μας ενός νέου δημοτικιστού περιοδικού με τίτλο «Διώνυσος» και με πρόγραμμα καθαρώς λογοτεχνικό.

«Σκοπός του, καθώς λέγει η άγγελία που μας ήρθε, είναι να στεγάση κάθε τίμια προσπάθεια προς την πρωτοτυπία και να παρουσιάση, όσο μπορεί, από τις ξένες φιλολογίες τα έργα εκείνα, που θα ήτανε περισσότερο κατάλληλα για να ανοίξουν τους δρόμους του καινούργιου».

Ο «Λόγος» είναι περήφανος γι αυτό. Ο σπόρος που έρριξε δεν έπεσε «έπι πετρών». Οι εκδότες του «Διώνυσου», εύγενικές ψυχές πλασμένες για πετάγματα, ήρθαν, πριν ένα χρόνο, να στήσουν τη φωλιά τους στο δέντρο που φυτέψαμε και που ποτίσαμε με το αίμα της καρδιάς μας. Από εκεί ξανοίξαν τις καινούργιες έθνικές μας ανατολές και νοιώσανε μέσα στα φτερά τους την άνησυχία του ταξιδιού προς τα μεγάλα όραματα. Η ώρα ή καλή! Άς προδούν με την πιο θερμή εύχή μας! Η νίκη τους θα είνε και δική μας νίκη. Κι αν ή πίκρα που τους περιμένει λυγισή και μικρά μέρα την απληρή τους ακόμη καρδιά, θα μας υρούνε πάντα στο πλάι τους, έτοιμους πάντα να τους

στηρίζουμε με το χέρι που έμαθε να γκρεμιά γιατί πρό πάντων επέθηκε να χτίση.

Ο. Μ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Σμύρνη, 1η του Απρίλη.

Σεβαστοί μου Κύριοι,

Μου φαίνεται πως δεν πρέπει να λείψω κ' εγώ από την πλημμύρα εκείνη του νεοίτικου ένθουσιασμού που ξεδηλώθηκε έτσι όμορφα για το εύγενικό σας έργο.

Μά τι μπορώ να βάλω κάτω από εκείνα που τόσος και τόσοι ήρταν να σας ποιν συγχαίροντάς σας για τη δύσκολη επιχείρηση που πήρατε;

Θάνα φτωχό ό,τι κι αν πώ για να σας φανερώσω τη χηρά μου στο άκουσμα της έκδοσης του «Λόγου». Μά τι μ' αυτό;

Δεν πάει να βγαίνει μ' αλήθινή ειλικρίνεια από στήθη που φούσκωσαν για τη μεγάλη Ίδέα των Γραμμάτων!...

Έργαστήτε ατενίζοντας μπροστά σας το έρχόμενο ροδοχάρμα της αλήθειας, κ' εγώ όσο μικρός και νέος μπροστά σας, δεν έχω άλλο παρά να σας εύχηθώ όπως ο «Λόγος» γένη μια μέρα ο λόγος της αλήθειας που θα βροντοφωνήση τη στενωπία του φωνή πέρα για πέρα, ρημάζοντας τη σημερινή μας σκπίλλα.

Με σεβασμό κ' εκτίμηση

ΣΤΕΡΓΙΟΣ ΣΚΙΑΔΑΣ

Αξιότιμοι Κύριοι Διευθυντές του «Λόγου»

Μερικοί φίλοι που είχαν τη δυσάρεστη τύχη ν' ακούσουν την Κυριακή, μαζί με του Βενιζέλου μας «τη δυνατή ενέργεια» και τη στιχουργική ενέργεια του Κυρίου Μιχαηλίου από το βήμα του «έν Κωνσταντινουπόλει Έλληνικού Φιλολογικού Σύλλογου», το μόνο κατάλληλο για τέτοιες φιλολογικές παθήσεις κηρύξαν ανάμεταξύ τους, την ίδια εκείνη Κυριακή, σε μια μπιραρία, επιγραμματικό διαγωνισμό.

Η διωρία του, φοδερά δυσανάλογη με το μέγεθος του έπικού εκείνου έγκληματος, τελείωνε μετά τρεις μόνον ώρες.

Σας στέλνουμε το έπιγράμμα που βραβεύτηκε με δέκα διπλά ποτήρια μπίρας. Το όνομα του έπιγραμματοποιού θα μείνη άγνωστο, για να μη φαντασθή ή Μεγάλη του Χριστού Έκκλησία πως ζούλεψε για «τά ά» άπέστειλε

συγχαρητήρια με τὸν Μέγαν Αὐτῆς Ἐκκλησιάρχην στὸν ποιητὴ τῆς «Βενιζελειάδος».

Ἴδου τὸ ἐπίγραμμα :

Στὸν ποιητὴ τῆς «Βενιζελειάδος»

Μὲ ρεντιγκότια, μὲ γυαλιὰ καὶ μ' ὄλα τ' ἄλλα λοῦσα σου
γιὰ νὰ ριχθῆς, ὦ ποιητή! σ' ἔτοι ταξείδια ὑπέργεια,
τοῦ Βενιζέλου σίγουρα σιὴν Ἄπ' Ὀλόνια μοῦσα σου
μὲ βρόντους θ' ἀντανάκλασεν « ἡ δυνατὴ ἐνέργεια. »

— Sic transit gloria mundi.

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Μυριόφυτο 15)28 Ἀπρίλη 1919

Κύριε Μπεκέ,

Χρυσές, ὀλόχρυσες ἀχτίδες ξεπετάει ὁ μαλαματένιος σας Ἥλιος ποὺ ἀνατέλλει σιγὰ κι ὠμορφα. Κ' ἐγὼ πιστὸ σκουλήκι στὸ ἐρχόμενο φῶς, τρίβω τὰ μάτια μου σὰν νὰ ξυπνῶ ἀπὸ ὄνειρο κι ἀναγαλλιάζει ἡ ψυχὴ μου ἔπο χαρὰ ἠπροστά στὸ θρίαμβο τῆς Ἀλήθειας, ποὺ κατεβαίνει τώρα μὲ μεγάλ' ἀχνάρια γιὰ νὰ μετρηθῆ μὲ τὰ κοκκαλένια σκιέχτρα ποὺ φαντάζανε μονάχα στὸ κατὰμαυρο σκοτάδι τῆς νύχτας ποὺ μᾶς πλαικῶναι.

Σᾶς χαιρετῶ μ' ὄλη μου τὴν καρδιά, πρόδρομοι τῆς Ἀλήθειας καὶ τοῦ Ὁμορφου, ποὺ ἐνωμένα πάντα νικοῦν.

Κ' ἐγὼ τὸ μικρὸ μὰ πιστὸ στὸν Ἰσκιὸ τῆς Δύναμης σας σκουλήκι σᾶς παρακαλῶ, ἂν τυχὸν κάποτε σᾶς πέρτει στὸ χέρι κανένα δικό μου δούλεμμα χωρὶς νᾶχω, πιστέψτε με, καμμιά ἀπαίτηση σᾶς παρακαλῶ νὰ τὸ διαβάσετε μονάχα γιὰ νὰ βεβαιωθῆτε πὺς κ' οἱ μικροὶ πολεμοῦν, ὅσο μποροῦν γιὰ τὸ Μεγάλο Σκοπὸ τῆς Ὀλότητας.

Μ' ἄπειρη ἐκτίμηση καὶ σεβασμὸ

ΔΑΜΙΑΝΟΣ ΓΑΛΑΖΟΥΔΗΣ

Δίδα Σ. Δ. Μ. -- Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴ συνεργασία σας. Τὸ ἔργο ὁμῶς ποὺ μᾶς στείλατε μεταφράστηκε καὶ δημοσιεύτηκε πολλὲς φορὲς σ' ἑλληνικὰ περιοδικά. Θὰ μᾶς ὑποχρεώσετε, ἂν μᾶς στείλετε κάτι ἄλλο. Τὸ χειρόγραφό σας τὸ κρατοῦμε, ἂν τὸ θέλετε, σιὴ διάθεσή σας.